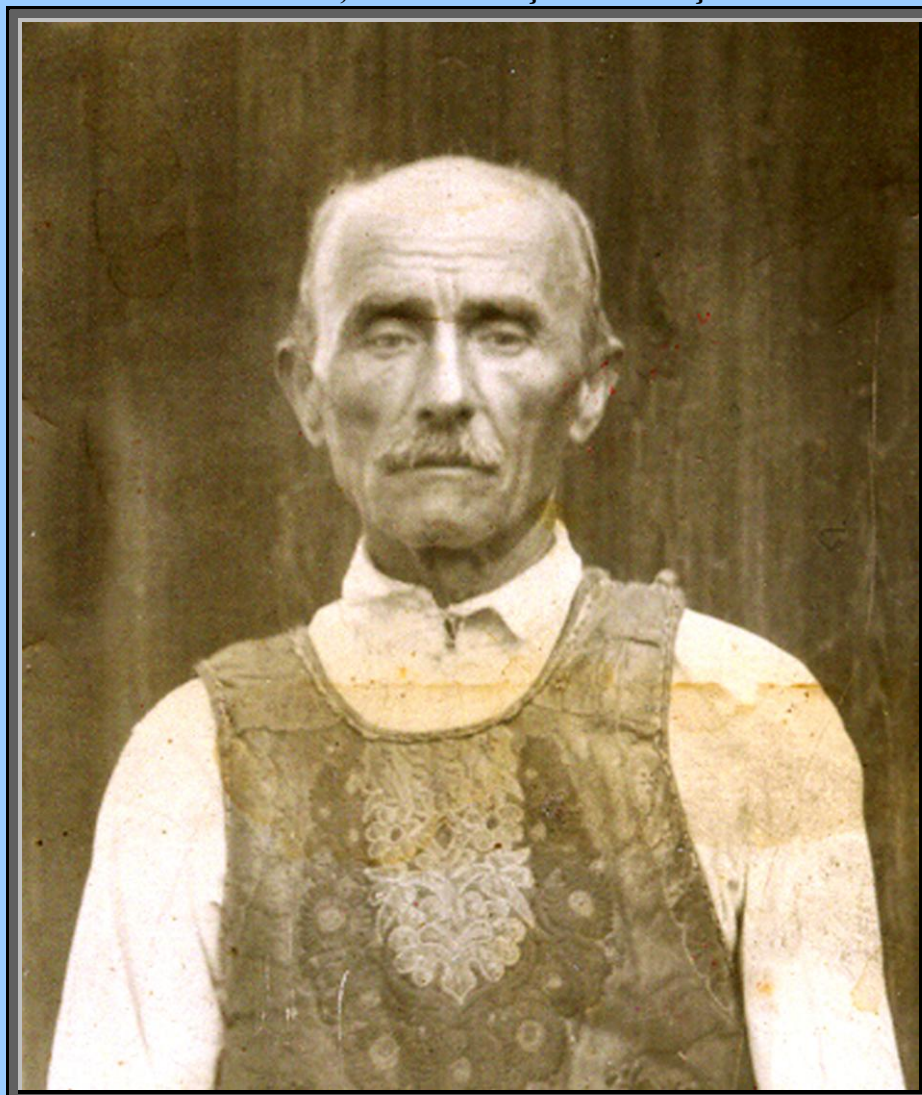

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

ANUL III, NR. 6 (22), IUNIE, 2014

ÎN ACEST NUMĂR:

**IULIAN CHITUL, DORIN DOLOGA, ALEXANDRU POP,
GEORGE BARIȚIU, GEORGE COȘBUC, VIRGINIA PUIE (JARDA),
ȘTEFANIA MONICA MĂGUREAN, ALEXANDRU DĂRĂBAN**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL III, NR. 6 (22), IUNIE 2014

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail:
florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: *Alexandru Dărăban*

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://www.facebook.com/daraban.alexandru.3>
<http://revistapisaniisangeorzene.wordpress.com/>

COPERTA I: *Bătrân țaran sângeorzan (fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)*

COPERTA IV: *Harta Regiunii Rodna (1951-1952)*

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

IDENTITATE

Statuia zeiței „Hebe” din Băile Sângerzului
(Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

**Zeița „Hebe”
(Maxim Dumitraș)**

BĂILE SÂNGEORZUL ROMÂN

Importante declarațiuni ale domnului Dr. Iulian Chitul, medicul primar al județului Năsăud și medicul băilor

Zvonuri tendențioase

În primăvara acestui an s-au lansat în public zvonuri tendențioase la adresa băilor din Sângeorz și anume că apele minerale ar fi infectate de bacili tifici. Totul n-a fost decât o minciună, pornită dintr-o cointeresare asupra băilor, cointeresare care nu și-a putut ajunge, bineînțeles, scopul. Ne-am adresat domnului medic al băilor, dr. Iulian Chitul. Iată ce ne spune domnia-sa.

Campanie de răzbunare

Tot ce s-a vorbit la adresa băilor, toată această campanie, este pornită din reavoință și din răzbunare, având intențiunea de a diminua bunul renume al apelor, atrăgând astfel publicul neorientat spre alte băi care, nici pe departe, nu se pot asemăna cu efectele acestor izvoare.

Campania este dusă de oameni cointeresați în afacerile băilor.

Ape infectate? Este o afirmație născută dintr-o aberațiune a minții. Izvoarele sunt captate de geologi cu renume mondial, absolut ferite de impuritățile ce s-ar putea introduce prin porozitatea solului la izvor. Apele noastre, ziua, noaptea, își varsă plusul, conținând o mare cantitate de acid carbonic legat, care ține în soluție ingredientele minerale de mare importanță terapeutică, excluzând, astfel, cu totul posibilitatea unei infecțiuni bacteriene patogene, deoarece într-o atare apă bacteriile nu trăiesc.

Practic balneologia de 25 de ani la Sângeorz, dar n-am aflat niciun caz de febră tifoidă sau dezinterie și – ca medic primar de județ – pot afirma că, în decurs de 12 ani, în această comună boli infecto-contagioase nu s-au ivit.

Zvonurile și campania răutăcioasă a făcut ca multă lume să se rețină de a-și afla sănătatea la aceste izvoare miraculoase. Absența multor minoritari din Târgu-Mureș, Oradea, Satu-Mare, etc., poate fi încă o dovadă că și minoritarii au contribuit în bună parte la lansarea zvonurilor tendențioase.

Efectele vindecătoare ale apei

Izvoarele apelor minerale, pot spune, cu cea mai mare verosimilitate, că au un bazin comun. Apele diferă una de alta în ce privește temperatura, conținutul și cantitatea bicarbonaților, precum și în cantitatea emanatorie de radium. Cura internă o întrebunițăm cu un deosebit succes la bolile tubului digestiv, a catarelor stomacale și intestinale cronice, a diferitelor dispepsii, precum și cu un rezultat excelent la bolile de ficat, în primul rând, mai ales al bilei (fierei).

Am avut în tratamentul meu peste 1.000 de cazuri dintre acești bolnavi care, urmând un tratament rațional, boala a ajuns într-un stadiu de liniște, fără ca aceștia să fie constrânși a se supune operațiilor chirurgicale. Părerea mea este că apele „Hebe” sunt unice în Europa în această privință, neavând altele asemănătoare.

Explicația primelor cazuri de îmbolnăviri în timpul curei

Cazuri de îmbolnăviri acute gastro-intestinale survin, de altfel, foarte rar. Explicația acestora stă în faptul schimbării de regim, cât și al apei, alimentul principal al omului. Experiențele îndelungate au dovedit că toți acei care întrebuințează apa, fără a consulta un medic balneolog, capătă sau diaree, dureri colice, sau constipații, după cum le este sucii gastric, cu multă aciditate sau lipsindu-le.

Mă miră mult procedul multor vizitatori care, venind să-și reabiliteze sănătatea zdruncinată, nu consultă medicul balneolog, singurul în măsură a diagnostica și a da sfaturi pentru întrebuințarea apei.

Apele noastre sunt foarte mineralizate și, ca ape vindecătoare ca orice medicament, pot strica sănătății atunci când sunt întrebuințate nerațional.

Legea balneo-climatică obligă administrația tuturor stațiilor balneare de a controla și nu admite întrebuințarea apelor minerale, luate drept cură internă și nici ca băi, decât numai pe baza unui carnet de consult primit de la medicul oficial balneolog. Dar, se vede că acestea sunt numai texte închise în cartoane prăfuite de vremuri.

În această privință duc o luptă mare pentru introducerea dispozițiilor ce le-am relatat, care sunt făcute numai în interesul vizitatorilor.

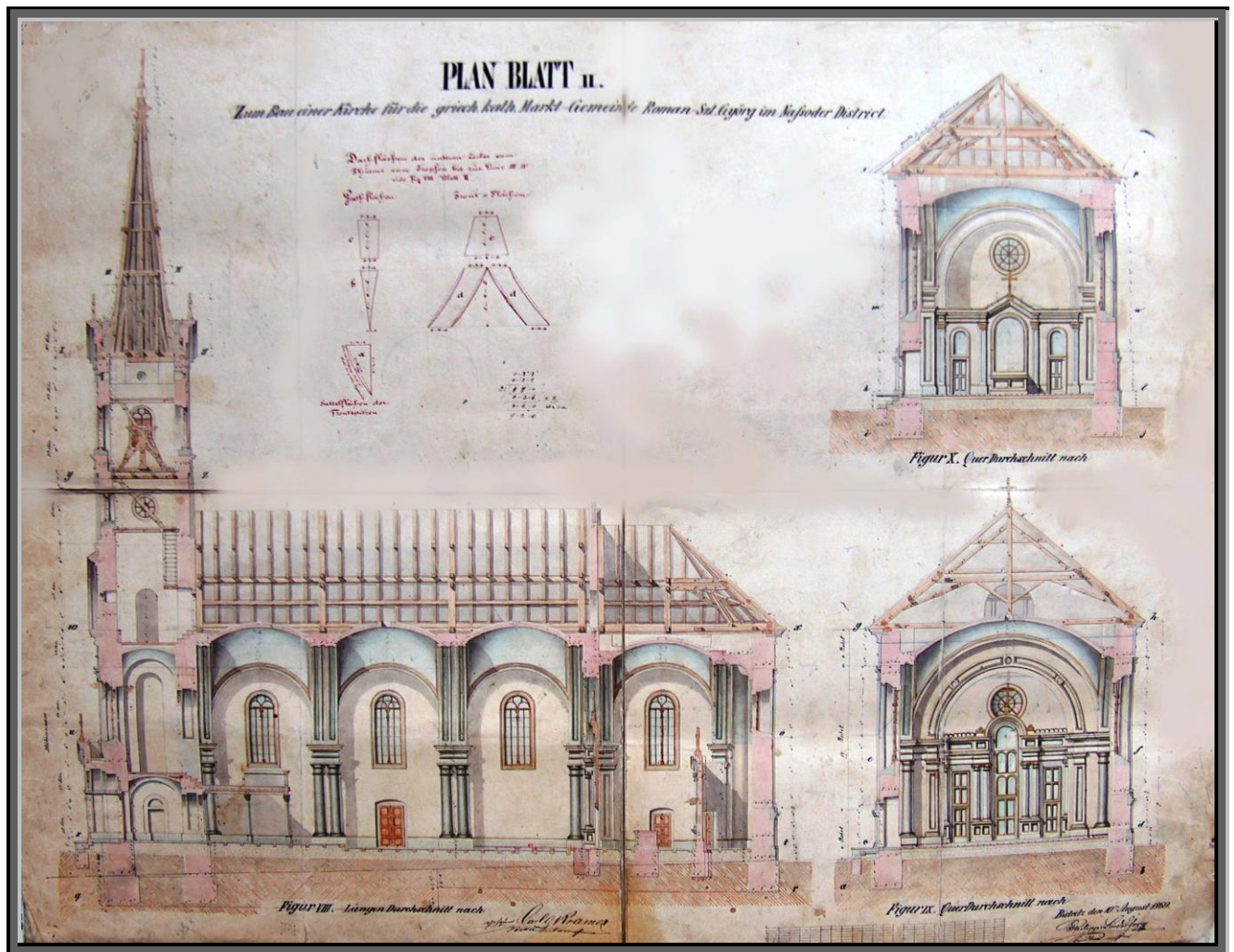
Să nu ne mire faptul când se găsesc vizitatori care, în lipsă de sfaturi înțelepte pentru întrebuințarea apelor, pleacă nevindecați sau starea sănătății li se agravează, mai ales dispozițiilor legii de mai sus, sunt trecute cu vederea de către unele administrații ale băilor¹.

---

¹ *Săptămâna*, Anul III, Bistrița, Nr. 124, 16 august 1930, pp. 1-2.

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

Planul Bisericii „Sfântul Nicolae” din Sângeorz-Băi, astăzi ortodoxă, fostă greco-catolică
(Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

Planul Bisericii „Sfântul Nicolae” din Sângeorz-Băi, astăzi ortodoxă, fostă greco-catolică (Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN VALEA RODNEI 1450-1714

DORIN DOLOGA

Biserica a fost instituția care a avut un mare rol în viața noastră. Cât de importantă a fost biserica pentru români o dovedesc unele măsuri luate de regalitatea maghiară în Transilvania, unde exista sinonimia ortodox - român. Pentru a o slăbi, o parte din nobilimea română a fost atrasă la catolicism, condiționându-se calitatea de proprietar de aceea de catolic. Dar cu sprijin din Muntenia și Moldova ortodoxismul a rezistat și odată cu el și neamul românesc. Domnii români au înălțat biserici în Transilvania, iar mai apoi au trimis cărți de cult pentru a servi biserica, pentru a se servi preoțimea bisericii. Mitropolia Țării Românești avea autoritate și asupra bisericii ortodoxe din Transilvania, care era considerată de către stările privilegiate maghiare și săsești doar tolerată. Pe parcursul secolului al XVII-lea puterea centrală transilvăneană a făcut mari presiuni asupra bisericii ortodoxe în vederea calvinizării ei. Acest lucru nu s-a reușit, dar influențele calvine sunt vizibile până astăzi în biserica ortodoxă din Transilvania.

Construcția bisericilor

A existat și la noi o „civilizație a lemnului” și de aceea multe edificii nu s-au păstrat. Această „civilizație a lemnului” de la noi a predominat față de civilizația pietrei și de aceea am moștenit și am conservat puțin din ceea ce s-a construit. Lumea modernă, care este mai sensibilă la inițiative și mai dornică de nou, a creat permanent și din această cauză ceea ce a fost vechi s-a pierdut. Unele biserici au fost distruse în timpul năvălirii tătarilor¹. Au existat biserici de lemn în lumea satelor construite fie după modelul roman (navă), fie mai apoi după planul treflat bizantin. Civilizația lemnului a fost la români mai lungă în timp. Practic la ea nu s-a renunțat niciodată, nici în ceea ce privește arhitectura civilă, nici în cea bisericească.

Arhitectura religioasă ni s-a transmis fie sub formă de ruine, fie sub formă funcțională, fie sub formă de mențiune documentară. S-a construit mult pentru că omul trăia sub patronajul creștin. Au construit toate straturile sociale, de la conducătorii țării până la comunitatea țărănească. Construcției lăcașurilor de cult ortodoxe de pe valea Rodnei i s-au pus opreliști decătre sașii din Bistrița. După ce valea Rodnei împreună cu Bistrița a intrat efectiv în anul 1530 sub stăpânirea domnului Moldovei, Petru Rareș, atitudinea sașilor a devenit mai binevoitoare. Cazul mănăstirii construită între localitățile Hordou (Coșbuc) și Telciu este ilustrativ în acest sens. În anul 1523 trei călugări – Matei Pop, Șandru (Alexandru) Pop și Petru Pop, însoțiți de toți cnezii de pe valea Rodnei au solicitat conducerii orașului Bistrița îngăduința de a ridica o mănăstire pe râul Bichigiu, între satele Hordou (Coșbuc) și Telciu, pe locul unei mănăstiri mai vechi. Cererea le-a fost aprobată la 29 septembrie 1523. Abia construită însă, mănăstirea a fost prădată în anul 1526 de către Sigismund

---

¹ Cu ocazia năvălirii acestora din anul 1717 un număr de 8 biserici din 6 sate dintre cele 21 de sate din Valea Rodnei au fost incendiate - Virgil Șotropa, *Tătarii în valea Rodnei*, în „Arhiva Someșană”, nr. 28, Năsăud, 1940, p. 40.

Nagy. În prima fază sașii bistrițeni au refuzat să aprobe reconstrucția mănăstirii distrusă în anul 1526. Tratatul pentru obținerea acordului privind reconstrucția mănăstirii au durat mai mulți ani. În anul 1533 magistratul bistrițean a permis reconstrucția mănăstirii din Bichigiu¹. După anul 1540 domnul Moldovei a pierdut stăpânirea asupra satelor văii Rodnei. Iliș II Rareș, fiul lui Petru Rareș, a moștenit de la tatăl său între alte posesiuni și Rodna cu satele Maieru, Ilva și Feldru. Între anii 1546-1552 satele menționate i-au aparținut lui Iliș II Rareș, iar între anii 1551-1552 ele au aparținut lui Ștefan Rareș. Aceste localități nu figurează în perioada respectivă în „sotelile” orașului Bistrița, plătind bir². Se pare că în cursul anului 1553 stăpânirea domnilor Moldovei asupra văii Rodnei a încetat, deoarece Rodna îndeplinea în acest an funcțiile unui oraș de frontieră³. În anul 1761 credincioșii din Leșu, Feldru, Vărarea (Nepos) și Rebra declarau că bisericile lor au fost construite înainte cu 200 de ani⁴. Cronicile orale sătești sunt însă imprecise. Bisericile au fost edificate probabil în perioada în care valea Rodnei s-a aflat în stăpânirea domnilor Moldovei.

Referințele privind edificarea bisericii sunt însoțite de expresia „e atât de veche ca și satul” după cum afirmau credincioșii din Telciu⁵, sau de aceea că „s-a clădit deodată cu înființarea satului”, după cum declarau sătenii din Hordou (Coșbuc)⁶ și Runc (Runcu Salvei)⁷. La rândul lor, bătrânii din Zagra declarau că „de la părinții lor n-au auzit când a fost construită” biserica⁸, iar cei din Suplai spuneau că „nu știu când s-a clădit” biserica⁹.

A existat un „drept de ctitorie”. Era ctitor nu numai cel ce punea bazele edificiului, ci și toți cei care de-a lungul timpului într-un fel sau altul consolidau monumentul și bunurile lui. Altfel spus, toți cei care reparau construcțiile și donau bunuri erau ctitori. Numele lor nu s-au păstrat decât cu puține excepții. Astfel, în anul 1761 credincioșii din Găureni (Aluniș) declarau că biserica lor a fost construită înainte cu trei sute de ani de către Simion Cârste și Ionaș Coslan pe pământ propriu și pe cheltuială comună, apoi aceștia au predat-o cu tot cu loc satului¹⁰. În conformitate cu tradiția ortodoxă bisericile erau folosite de către întreaga comunitate.

Construcțiile religioase trebuiau să reprezinte omul și timpul. Prin aceste edificii bisericesti putem reconstitui în parte mentalitățile, credințele, puterea creștinismului, dar și parțial viața laică, pentru că de la o vreme au pătruns în pictură elemente laice, de viață cotidiană.

În Transilvania a existat o suprapunere de civilizații. Începând cu jumătatea secolului al XV-lea când românii au fost excluși de la viața politică, acestora li s-a interzis edificarea construcțiilor de piatră. Occidentul catolic a marcat puternic construcțiile religioase din Transilvania. De aceea, aici întâlnim

---

¹ **Iosif Naghiu**, *Pagini istorice-literare. Ceva despre mănăstirile din Țara Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, nr. 19, Năsăud, 1936, pp. 86-88 și **Macarie Motogna**, *Monahismul ortodox din Maramureș și Transilvania Septentrională până la începutul secolului al XIX-lea*, Rohia, 2009, pp. 190-191.

² **Octavian Girigan**, *Feldru, un drept la nemurire*, vol. I, București, 2000, pp. 67-68.

³ **Pamfilu Grapini**, *Monografia comunei mari Rodna Nouă*, Bistrița, 1903, pp. 23-25; **Liviu Păiuș**, *Monografia comunei Rodna Veche*, vol. I, Bistrița, 2003, p. 23; **Victor Motogna**, *Cetatea Ciceului sub stăpânirea Moldovei*, Dej, 1927, f. 33; **Milu Mălin**, *Maieru –însemnări pe răbojul vremii*, Cluj, 1936, p. 9; **Iulian Marțian**, *Țara Năsăudului înainte de instituirea regimentului de grăniceri*, Năsăud, 1933, pp. 31-33 și **Emil Bălai**, **Rodica Bălai**, **Mircea Mureșianu**, **Silvestru Leontin Mureșianu**, *Rodna-pagini de monografie*, Timișoara, 1996, p. 21.

⁴ **Virgil Șotropa**, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, nr. 21, Năsăud, 1937, pp. 463-465.

⁵ *Ibidem*, p. 456.

⁶ *Ibidem*, p. 457.

⁷ *Ibidem*, p. 460.

⁸ *Ibidem*, p. 461.

⁹ *Ibidem*, p. 459.

¹⁰ *Ibidem*, p. 462.

monumentalul, sobrietatea excesivă, predominarea goticului. S-au păstrat unele biserici de piatră românești care constituie excepții de la regulă, construcții ale cnezilor și voievozilor români care deși acceptaseră catolicismul au continuat să construiască biserici ortodoxe. Este cazul bisericii de la Criscior (pe Crișul Alb) din anul 1404, sau al bisericii de la Ribița.

În Evul mediu biserica românească era un fel de „sală de ședință a satului”. Duminica, la liturghie, preotul comunica ceea ce urma să se facă în sat. Prin biserică se anunțau vremurile bune și vremurile grele, sau se vestește iertarea de plata birului (dării). Prin scoaterea odoarelor sfinte se spera să se alunge seceta.

Organizarea teritorială a românilor transilvăneni ține de intervenția, de acțiunea factorului extern. Transilvania a intrat sub stăpânirea maghiară. Aici există o suprapunere de organe administrative. Mai întâi este vorba de forme de organizare românești, cu prelungire în timp. Este vorba despre cnezate și voievodate. Prin cnezat se înțelege o uniune de obști. Acestea din urmă înglobau o zonă geografică, o vale de râu. Într-o Transilvanie în care influența factorului extern a fost mare, se mențin structuri românești, dovadă că ele au fost cele inițiale. Organizarea bisericească a urmat îndeaproape organizarea administrativ-teritorială. În anul 1450 este menționat voievodul Boda din Maieru¹. În anii 1486 și 1514 este amintit cneazul Ioan din Rebrîșoara. Între anii 1503-1522 sunt pomeniți voievodul Toma din Sângeorz (Sângeorz Băi), voievodul Codrea și cnezii Mareș și Ilie din Maieru, precum și cnezii Buzaș din Mocod, Costea din Zagra, Toma din Salva, Luca din Feldru și Bothiwan (Botean) din Telciu². În anul 1503 este pomenit voievodul Pascu din Rebra, de care ascultau cnezii din Salva, Telciu, Rebrîșoara și Mocod³. Centrele voievodale se suprapuneau peste cele bisericești. Localitățile unde rezidau voievozii erau Sângeorz-Băi, Maieru și Rebra. În aceste localități este menționată existența unor vechi biserici și mănăstiri. Un document din anul 1450 amintește despre existența unor capele de lemn la Sângeorz, Maieru și Năsăud⁴. Bisericile amintite erau de mici dimensiuni și serveau conform obiceiului ortodox întregii comunități. În secolul al XV-lea la Rebra a existat o mănăstire ortodoxă, după cum dovedește Mineiul din secolul al XIV-lea găsit în podul vechii biserici de aici, care avea printre file o petiție adresată domnului Moldovei, Ștefan cel Mare⁵. La Năsăud nu este menționat un voievod, dar este posibil ca acesta să fi existat aici într-o perioadă anterioară. Astfel de conducători de obști sunt pomeniți în zona văii Rodnei încă din secolul anterior. Astfel, în anul 1371 este menționată existența în fruntea unui sat din zona Năsăudului a unui cneaz⁶.

Personalul bisericesc

În Transilvania religia ortodoxă era doar tolerată. Preoții români aveau un statut inferior, fiind asimilați stării țărănești. În timpul stăpânirii Transilvaniei, Mihai Viteazul a intervenit, ca domn român, în favoarea preoților români, care au fost emancipați, ridicați din situația de iobagi⁷. Țăranii români transilvăneni s-au

---

¹ **Iulian Marțian**, *Un important document din secolul XV*, în „Arhiva Someșană”, nr. 17, Năsăud, 1933, p. 172.

² **Ion Rusu**, Câteva date privind vechea organizare administrativă și judecătorească a unor teritorii din Județul Bistrița-Năsăud, în „File de Istorie”, nr. 1, Bistrița, 1971, p. 126.

³ **Leon Muti**, *Rebrîșoara – mărturie pentru eternitate*, Cluj-Napoca, 2004, p. 90.

⁴ **Iulian Marțian**, *op. cit.*, pp. 172-173.

⁵ **Iosif Naghiu**, *op. cit.*, p. 85.

⁶ **Ion Rusu**, *op. cit.*, p. 125.

⁷ Cu prilejul Dietei Transilvaniei desfășurată la Alba Iulia în perioada 20-27 iulie 1600 s-a hotărât ca „persoanele preoților români să nu poată fi silite de nimeni la robotă”.

solidarizat cu acțiunea lui Mihai Viteazul, ridicându-se împotriva nobilimii maghiare și a patriciatului săsesc. „Neamul românilor care locuiește în satele și cătunele Transilvaniei, scria istoricul maghiar Ștefan Szamosközy, răsculându-se peste tot, s-a unit cu poporul venit (de peste munți) și atât uniți, cât și deosebit, au prădat în lungul și în latul țării”. Românii transilvăneni, precizează istoricul menționat, au acționat astfel „încurajați de încrederea că au un domn din neamul lor...”. O astfel de acțiune a avut loc și în valea Rodnei, iar în fruntea acesteia s-a aflat un preot. În anul 1600 este pomenit preotul Teodor din Sângeorz (Sângeorz-Băi). El era comandantul unei trupe numeroase răsculate, luptând pentru cauza al cărei exponent și erou era Mihai Viteazul¹. Dieta de la Letzfalu (Leț), ținută la 25 octombrie 1600, după înfrângerea lui Mihai Viteazul la Mirăslău, a dispus persecuția nemiloasă a preoților și călugărilor români „fiindcă stricăciunea și pericolul nostru de acum a venit din cele două țări române...De aceea nici un popă românesc să nu poată intra niciodată din cele două țări române, iar călugării de tot să fie proscrși din toată țara. De se va afla vreunul că a intrat sau va intra contra hotărârii țării, pe acela să-l prindă și să-l despoaie orișunde” - se spunea în hotărârea dietei.

Nobilii nu manifestau nici un fel de respect față de preoții români. Astfel, în anul 1650 popa Miron de la Telciu s-a plâns birăului Bistriței (judelui primar) deoarece a fost lovit de către un nobil².

Încercările preoților de a accede la un statut superior, cel nobiliar, erau sancționate imediat cu asprime. Preotul ortodox Lucaci din Salva a obținut de la un diac (scriitor) de la cancelaria principelui Transilvaniei, Mihai Apafi I, o diplomă de înnobilare în favoarea sa. Preotul a trebuit să renunțe la diplomă și să-și ia 14 decembrie 1672 angajamentul garantat de mai mulți săteni că nu va mai încerca să facă acest lucru, în caz contrar fiind amenințat că va fi alungat³. Statutul de nobil era condiționat de apartenența la una dintre religiile oficiale ale Transilvaniei, catolică, luterană, calvină, sau unitariană. Este cazul preotului Gavril Ilea de pe valea Bârgăului, care a fost ridicat la 19 februarie 1682 la rangul de nobil de către principele Transilvaniei, Mihai Apafi I, deoarece trecuse la calvinism⁴.

În afara funcțiilor sacramentală și pastorală preoții îndeplineau și alte sarcini. Mitropolitul Varlaam îi cerea la 31 iulie 1689 birăului (judelui primar) Ioachim al Bistriței să-l ajute pe preotul Grigore din Mititei să strângă o dare pusă pe porți de către principele Transilvaniei, Mihai Apafi I⁵.

Preotul era persoana cea mai importantă din sat. Odată cu intrarea Transilvaniei sub stăpânirea Imperiului habsburgic satele românești au depus un jurământ față de noua stăpânire. Primii menționați în aceste foi de jurământ sunt preoții, urmași de către jude (conducătorul și judecătorul satului), pârgarii (jurații scaunului sătesc, bătrânii satelor) și sătenii. Astfel, în anul 1691 au depus jurământ de credință față de noua stăpânire preoții, juzii, pârgarii și sătenii din Năsăud, Mititei, Rebra, Mocod, cei dintr-un sat nenumit, precum și popa Ilie, judele Costin, pârgarii și săteni din Runc (Runcu Salvei). Un jurământ mai lung depun preotul Toma, judele Toader, jurații scaunului sătesc și toți sătenii din Rebrășoara⁶. Sătenii din Feldru, Zagra, Bichigiu

---

¹ **Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (SJBAN)**, Fond: *Oficiul parohial ortodox român Năsăud*, reg. 18, f. 2.

² **Nicolae Iorga**, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea I –a*, București, 1900, p. 95.

³ **Idem**, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea a II-a*, București, 1900, p. 21.

⁴ **Ștefan Buzilă**, *Protopopii și vicarii Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, nr. 27, Năsăud, 1940, p. 288.

⁵ **Nicolae Iorga**, *op. cit.*, pp. 68- 69.

⁶ **Ibidem**, pp. 78-79.

Bichigiu și Salva i-au scris „pace și sănătate” împăratului habsburgic Leopold I și fiului săi Iosif I. Doi preoți și birăul (judele) din Salva, precum și preoții Ignat și Ionașcu și birăul Andreica din Bichigiu au adunat oamenii din satele respective și au jurat credință noii stăpâniri¹. Cei din Hordou (Coșbuc) i-au scris împăratului Leopold I².

Cunoaștem numele unor preoți ortodocși din valea Rodnei în secolul al XVII-lea. Într-un document din anul 1604, sau poate din anul 1623, este amintit popa Toader din Ilva³. În anul 1638 este pomenit Grigore, fiul preotului Petre din Rebrîșoara⁴, iar în anul 1687 este amintit Costan, fiul preotului din Rodna⁵. În anul 1642 este pomenit popa Andreica din Leșu⁶. Tot în anul 1642 este amintit preotul din Runc (Runcu Salvei), al cărui nume nu îl cunoaștem însă⁷. În anul 1650, sau poate 1635-1645, egumenul Achindie și soborul preoților de la mănăstirea Humor i-au scris magistratului bistrițean despre preotul Partenie, pe care îl numește „frate al nostru” și care stătea la Năsăud⁸. În anul 1650 este menționat un preot la Ilva, tot nenumit⁹. În anul 1683 este menționat într-un document popa Lazăr din Maieru¹⁰. În anul 1689 este amintit popa Grigore din Mititei¹¹, în anul 1698 sunt menționați preoții Matei și Avram din Zagra¹², iar în anul 1707 este menționat popa Gheorghe din Rodna¹³.

În anul 1682 preoții vidicului (ținutului) s-au plâns din cauza faptului că „nici o simbrie de la sate n-au, cum a rânduit țara și vlădica (mitropolitul) Sava: de toată casa 10 bani și o mierță de grâu și clacă”¹⁴. În afară de aceasta credincioșii nu dădeau preoților piei de miel de Sfântu George, la Ispas și la Rusalii, așa cum se stabilise. În consecință preoții au cerut ca principele Transilvaniei să intervină pentru ca credincioșii să-și achite obligațiile față de preoți în bani, produse și muncă¹⁵. În anul 1693 mitropolitul Teofil îi comunica birăului (judelui primar) Ioachim al Bistriței ordinul Guvernului Transilvaniei privind plata dajdiilor (dărilor) către preoții români¹⁶. În anul 1714 din cei 66 preoți din cele 23 de sate din zona Năsăudului, un număr de 52 de preoți locuiau în case sătești supuse dării din 18 localități. Preoții din 20 de sate foloseau pământuri supuse dării¹⁷.

---

¹ *Ibidem*, pp. 77-78.

² *Ibidem*, p. 78.

³ *Ibidem*, p. 2.

⁴ *Idem*, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea I –a*, București, 1900, p. 66.

⁵ *Idem*, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea a II-a*, București, 1900, p. 65.

⁶ **Anton Coșbuc**, *Obârșia satului Leșu*, în „Arhiva Someșană”, nr. 16, Năsăud, 1932, p. 113.

⁷ **Nicolae Iorga**, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea I –a*, București, 1900, p. 73.

⁸ *Ibidem*, p. 83.

⁹ *Ibidem*, p. 78.

¹⁰ *Idem*, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea a II-a*, București, 1900, p. 40.

¹¹ *Ibidem*, pp. 68-69.

¹² *Ibidem*, p. 91.

¹³ *Ibidem*, p. 101.

¹⁴ Zile de muncă.

¹⁵ **Nicolae Iorga**, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea a II-a*, București, 1900, pp. 33-34.

¹⁶ *Ibidem*, p. 87.

¹⁷ **Virgil Șotropa**, *Două tablouri istorico-statistice din anii 1714 și 1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*, în „Arhiva Someșană”, nr. 28, Năsăud, 1940, pp. 15-16.

Ierarhia bisericească

Pe prima treaptă superioară parohiei se afla protopopiatul, pe a doua episcopia, iar pe a treia mitropolia.

Încă din sec. al XIV-lea românii transilvăneni au avut o ierarhie bisericească organizată canonic, în frunte cu un mitropolit. În anul 1567 episcopul calvin George a cerut magistratului Bistriței să-l trimită la el pe protopopul vidicului (ținutului) Bistriței dorind să-l convertească la calvinism¹.

În anul 1628 protopopul din ținutul Bistriței a fost schimbat. Motivul l-a constituit faptul că protopopul nu a putut prezenta o dare de seamă corespunzătoare privind strângerea și administrarea veniturilor bisericești, așa cum ar fi trebuit². În locul celui demis a fost numit ca și protopop preotul Ionașc din Salva³.

În anul 1650 este menționat protopopul Știru de la Mintiu⁴, iar în anul 1654 este pomenit protopopul Vasile de la Rebrîșoara⁵. În 1681 și 1684 documentele amintesc de protopopul Constantin din Budac, iar în anul 1682 este menționat protopopul Vasile din Mocod⁶. Probabil protopopul din Budac avea în subordine parohiile românești din ținutul Bistriței, iar cel din Mocod pe cele din zona Năsăudului, altfel este greu de explicat existența a doi protopopi în aceeași perioadă care își exercitau autoritatea bisericească asupra aceleiași zone. În anul 1689 este menționat protopopul Cifor din Mititei⁷. În anul 1691 este pomenit protopopul Costin din Șieut⁸. Acest protopop funcționa și în anii 1697-1701⁹. În anii 1691 și 1693 este pomenit protopopului Miron de la Telciu¹⁰. În anul 1697 este menționat protopopul Ștefan de la Năsăud¹¹.

În perioada următoare biserica ortodoxă avea să fie supusă la noi încercări, ierarhia bisericească ortodoxă fiind pentru o vreme desființată, iar biserica avea să fie scindată prin apariție unei biserici noi, cea greco-catolică.

---

¹ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 267.

² Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea I –a*, București, 1900, p. 43

³ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 273.

⁴ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 93.

⁵ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 300.

⁶ Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private), partea a II-a*, București, 1900, p. 30, 33 și 42.

⁷ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 301.

⁸ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 79-80.

⁹ Greta Monica Miron, *Biserica greco-catolică din Comitatul Cluj în secolul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 2007, p. 11.

¹⁰ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 83 și 89.

¹¹ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 302.

DEZBINAREA ÎN BISERICA ROMÂNILOR DIN ARDEAL ȘI UNGARIA (1697-1701)

- IV -

ALEXANDRU POP¹

*Când vor învăța odată românii, că ei numai cu puteri întrunite pot să
îvingă pe inamicii lor...*

Ilarianu A. P., *Istoria Românilor din Dacia Superioară*

Alegerea lui Atanasie de Mitropolit al Transilvaniei

După moartea lui Teofil, clerul și poporul român trebuia să se îngrijească ca să-și aleagă un alt vlădică. Decretul unirii săvârșite de Teofil, nefiind confirmat, generalul comandant, comitele de Bussi s-a îngrijit, ca după legile vechi și după datina bisericii românești din Ardeal, să se aleagă succesor lui Teofil, rezervându-și Împăratul dreptul de confirmare.

De alegerea acestui candidat, trebuie că s-a interesat fiecare partid. Mitropolitul Teodosie din București se interesa ca să fie un bun ortodox; calvinii un apărător al lor; catolicii o persoană care să ducă până la sfârșit actul început de vlădica Teofil.

Mitropolitul Teodosie și cu calvinii se uneau în părerile lor și numesc de candidat la scaunul Mitropoliei vacante pe Atanasiu Anghel².

Calvinii, care au ajutat pe Atanasiu Anghel ca să ocupe scaunul Mitropoliei din Alba-Iulia, au fost: Cancelarul Transilvaniei, Nicolae Bethlen, nobilii Ștefan Nalaczy și Samuel Keresztesi.

Atanasiu Anghel a fost fiul preotului românesc din Ciugudiul de pe Mureș, lângă Alba-Iulia. Câte studii a avut nu se știe. Unii susțin, că pe când a murit Teofil, Atanasiu învăța gramatica în Alba-Iulia.

---

¹ **Alexandru Pop**, *Desbinarea în Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria 1697-1701*, București, „Cartea Românească” – Societate Anonimă, 1921, pp. 31-50. Am încercat, cât mi-am permis, actualizarea vocabularului la cerințele de astăzi. Totodată am considerat necesar publicarea acestei istorii care este, din păcate, prea puțin cunoscută. Notele ce urmează fac parte din lucrarea originală păstrându-le așa cu au fost scrise de autor.

² Calvinii mai aveau putere asupra bisericii și clerului românesc după cum se vede din actul de la 9 aprilie 1697. **Cipariu**, - *Acte și fragmente*, p. 254

Cum se împacă lucrul că Atanasiu să fie luat de pe băncile școalei și să fie făcut Vlădică? Poate că Atanasiu va fi învățat puțin ca să fie făcut preot, după cum era obiceiul pe acele vremuri, dar după ce se preoțise, având unele aspirațiuni, s-a decis să învețe latinește și astfel, ca preot, asculta cursurile de latină la vreun profesor din Alba-Iulia. Că era prea tânăr să fie ales vlădică, se vede din opoziția ce i-a făcut atât Mitropolitul Exarh din București, cât și principele Munteniei Constantin Brâncoveanu.

El a fost hirotonosit de preot de către Mitropolitul Varlaam. Când s-a călugărit nu se știe. La moartea lui Teofil, el era în Alba-Iulia, se poate în vreo slujbă la Mitropolie.

Atanasiu propus candidat de Vlădică la anul 1698, s-a și ales și a plecat la București spre a se hirotonisi ca și predecesorii săi. Ajungând în București, a fost sfințit de Episcop, nu de Mitropolit, de către Mitropolitul Exarh al Munteniei, Teodosie, la 22 ianuarie 1698 în prezența lui Dositei, Patriarhul Ierusalimului, Climent fostul Episcop al Adrianopolei, Alexantie, fostul Episcop al Sofiei și Neofit, Episcopul Sevastei.

Exarhul din București, care știa încercările iezuiților din Ardeal, cât și năzuințele calvinilor de a atrage în sânul lor biserica română, s-a îngrijit ca lui Atanasiu, după depunerea jurământului îndatinat, să-i dea o învățătură deosebită și neobișnuită până atunci. Această învățătură cuprinsă în 22 de puncte a fost făcută de renumitul Patriarh al Ierusalimului, Dositei, ca să-i amintească datoriile canonice și ca să-l întărească în ortodoxie.

Această instrucțiune se extinde, mai cu seamă asupra punctelor în care calvinii s-au abătut de la învățătura cea adevărată, în special asupra celor șapte taine; asupra cultului sfinților și icoanelor. A avut în vedere și unirea, deoarece pune mult pond (pondere, s.n.) pe pâinea dospită ca materie a Sfintei Euharistii și cuminecătura sub ambele specii, a pâinii și a vinului; îi aducea aminte că de va fi un lucru peste puțină arhieriei sale și a săborului a-l dezlega, atunci să scrie sfântului (în text era scris „sfânt”, s.n.) Mitropolit al Ungro-Vlahiei să cerceteze după sfintele pravili, ca să dezlege îndoirile, dacă acesta nu ar putea, atunci să se adreseze la Preasfințitul Patriarh la Țarigrad, că îi va dezlega îndoirile și-i va răspunde îndată prin mijlocul părintelui Ungro-Vlahiei.

Acest act, unic în felul său, dat lui Atanasie după hirotonie de biserica Munteniei, împreună cu Patriarhul Ierusalimului, Dositeiu, nu-i iscălit de Mitropolitul Teodosie, ci numai de Patriarhul Dositeiu și de Atanasiu.

Atanasie, după ce a subscris aceste puncte, instruit și înzestrat cu daruri frumoase, cu haine, scule și cărți bisericești, dăruite de Domnul Constantin Brâncoveanu, se întoarce în Transilvania spre a-și ocupa scaunul mitropolitan și a governa biserica sa, după părerea unora, fără cuget de a continua fapta predecesorului său.

Prin un document dat în anul acesta 1698, Principele Constantin Brâncoveanu făgăduiește mitropoliților din Alba-Iulia un ajutor de 6.000 aspri¹ pe fiecare an: „Deci, dară, datori ne rânduim ca în

---

¹ **ĂSPRU**, *aspri*, s. m. Monedă turcească de argint, cu circulație în Țările Române între sec. XV-XIX. — Din ngr. **áspron**.

toți anii vieții noastre, ca să avem a da viitorilor de acolo, celor ce vor veni de la această sfântă mitropolie de an aspri șase mii, care număr să hie neschimbat și nemutat, pentru că știindu-o pe această sfântă mitropolie că să învăluiește, ca o corabie în mijlocul valurilor mării, fiind între multe feluri deeretici necredincioși și se năpăstuiesc de la dânșii în multe chipuri”.

Se vede că Constantin Brâncoveanu s-a îngrijit de soarta credincioșilor din Ardeal, zidind în Făgăraș o biserică pe cheltuiala sa cu hramul Sfântului Nicolae.

Exarhatul Țării Muntenestei a întrebuințat mijloace spirituale și materiale și a făcut tot ce i-a fost cu putință ca să întărească pe Atanasie în credință și să îmbunătățească starea materială. Încrederea calvinilor în Atanasie era așa de mare încât mai mulți preoți, care primiseră unirea sub Teofil, acum nu se mai gândeau să o primească.

Întemeierea Unirii

Iezuiții, a căror putere cu numărul lor crescuse foarte mult în Ardeal prin sprijinul împăratului Leopold și încă și mai mult prin sprijinul Primatului Colonic, încep lucrarea lor cu mai mult zel. Dintre acești iezuiți, cei mai însemnați sunt: Carol Neurauter, cel dintâi teolog al Episcopului Atanasie, Cristofor Gebhard, preot militar în Sibiu, Francisc Bellusi, iezuit din Alba-Iulia, Andrei Horvath, iezuit din Cluj, Ladislau Baranyi, Hevenesi și Kapi, etc. Chestiunea unirii începu a se dezbate la curtea din Viena, unde petrecea și primatele Ungariei, Colonic.

Iezuitul Baranyi era mai îngrijorat decât toți, ca nu cumva munca lui de 7 ani să fie zădărnicită, din care cauză, după cum am spus, el și plecase la Viena. Aici vede el că lupta între protestanți și catolici, are să fie mare.

Calvinii aveau oamenii lor la curtea imperială care fac pe împăratul să creadă că toată faima despre unirea românilor nu este a se considera ca un lucru serios.

Erau, chiar catolici însemnați, care căutau defecte canonice în alegerea și hirotonirea uzitată în biserica orientală.

Împăratul încă se temea să ia unele măsuri, ca nu cumva să se nască vreo mișcare violentă în țară ce nu-i era definitiv ocupată.

Vlădica Atanasie, îndată după întoarcerea sa din București, a depus jurământul conform predecesorilor săi, înaintea superintendentului calvinesc, Veszpremi Istvan, cu care ocaziune a mai mărturisit, că de ar trebui numai cu toiagul să iasă din țară, încă nu-și va călca jurământul.

În timpul acesta, activitatea iezuiților pentru unire urma neîntreruptă.

Atâta se învârtiră în jurul lui Atanasie până le succese a-l câștiga pe el și clerul lui pentru unire cu catolicii.

Lui Atanasie îi făgăduise onoruri și o înaintare în rang și poziție, iar clerului lui, eliberarea din iobăgie și scutirea de la plata zecimilor domnilor pământeste, etc.

Atunci vedem că vlădica Atanasie, fără a mai ține seamă de jurămintele date, dă un manifest scris de el și de unii protopopi și chiar de unii laici, în care se declară a primi unirea pe lângă condițiunile puse de Teofil. Acest manifest îl trimite cardinalului Colonic.

Relațiunile guvernului austriac cu turcii încep a se îmbunătăți. Austria era aproape sigură de ținuturile din Ungaria și Transilvania, care fuseră sub turci.

Stăruința cardinalului Colonic pe lângă curtea imperială de a lucra în interesul românilor, ca să-i poată atrage la unire, petițiunea vlădicei Teofil și manifestul lui Atanasie către Colonic, decid pe împăratul Leopold I de a se emite un decret prin care să dea un avânt mai puternic acestei mișcări de unire. Decretul împăratului Leopold emis către guvernul provincial e următorul:

„Care dintre preoții români de ritul grecesc, mărturisind, se va declara că va păzi ritul grecesc după norma celor uniți cu catolicii și va recunoaște pe Pontifcele Roman acela se va bucura de privilegiile preoților catolici, iar care va socoti că nu poate face numita mărturisire, sau se va uni cu vreuna din celelalte religii primite, sau va rămânea în statul religiunii sale în care e acum, se va bucura de privilegiile aceleia pentru care se va declara, sau se va socoti în statul și dreptul religiunii în care se află acum.

Dat în Viena 14 aprilie 1698”

Îndată după acest decret al împăratului, cardinalul Colonic, capul bisericii din Ungaria, emite o encilică pentru preoții români cu data de 2 iunie 1698.

Prin această encilică le face cunoscut decretul împărătesc din 23 august 1692 și din 14 aprilie 1698 că se umple de bucurie că preoților români li s-a deschis o cale pe care pot intra în sânul bisericii romano-catolice; se bucură că le pot oferi favoare specială în toate celor ce se vor uni cu biserica romano-catolică învățând, mărturisind și crezând toate ce le învață, mărturisește și crede sfânta maică biserică romano-catolică și, mai ales, cele 4 puncte; că de vor face aceasta, pot spera fericirea eternă și o favoare specială a Augustului împărat; se vor bucura de scutirea și libertatea de care se bucură în faptă bisericile, persoanele și lucrurile bisericesti de rit latin, după cum prescriu sfintele canoane. După ce amenință cu pedeapsă pe cei care ar lucra în contra acestei dorințe a împăratului, poruncește tuturor forurilor bisericesti și civile să facă dreptate preoților români care se vor plânge, întocmai ca și celorlalți credincioși latini; că pentru vindecarea acestui rău atât de mare, se va sili cu mâna cea mai severă.

Conform decretului împărătesc, preoții români puteau aspira la îmbunătățiri și privilegii, dacă s-ar obliga a recunoaște pe Papa de cap suprem al bisericii; dar cardinalul Colonic în encilica sa cere pentru acele privilegii acceptarea celor 4 puncte: „de a crede și mărturisi tot ceea ce crede și mărturisește biserica romano-catolică”.

Precum se vede, e o deosebire între condițiunile de care curtea împărătească leagă privilegiile și între condițiunile de care le leagă cardinalul Colonic. Pe care din aceste două acte le-a primit mitropolitul Atanasie și protopopii lui vom vedea mai târziu în decretul unirii de la 7 octombrie 1698.

O afacere atât de importantă ca a unirii trebuia să treacă pe o cale hotărâtă de lege: prin consistor și sinod. Pentru realizarea unirii, Atanasie se hotărăște a face cunoscută intențiunea sa clerului și mai cu seamă, protopopilor. Cea mai mare parte din cler, fiind deja aplicat la unire de sub mitropolitul Teofil, puțini mai erau care se opuneau. Ca să se ia o hotărâre deplină, convoacă sinod general pe ziua de 7 octombrie 1698, la Alba-Iulia.

Procesele verbale ale acestui sinod nu se află, dar, desigur, că în timpul cât a ținut sinodul s-au dezbătut chestiunea unirii și actele emise de împăratul, de Colonic, de iezuiți și despre mitropolitul Teofil.

În fine, s-au declarat pentru unire dând următorul manifest:

Manifestul unirii din 7 octombrie 1698

„Noi mai gios scrișii Vlădica, protopopii și Popii Bisericilor rumânești dăm știre tuturor cărora se cuvine, mai vârtos țării Ardealului.

Giudecând schimbarea aceștii lumi înșelătoare, și nestarea, și neperirea sufletelor căruia în măsură mai mare trebuie a fi decât toate, din bună voia noastră ne unim cu Biserica Romei cea catholicească, și ne mărturisim a fi mădularele ceștii Biserici sfinte catolicească a Romei prin ciasta carte de mărturie a noastră, și cu acele Priveligiamuri vom să trăim cu care, trăescu mădulările și popii aceștii Biserici sfinte, precum înălția sa împăratului și coronatul Craiul nostru în milosteniia decretumului înălțai sale ne face părtași, care milă a nălții sale nevrând a se lepăda, cum se cade credincioșilor înălții sale, aciașta carte de mărturie și nălții sale, și țării Ardealului o dăm înainte, pentru care mai mare tărie, dăm și pecețile și scrisorile mâinilor noastre. S-au dat în Belgrad în anii Domnului 1698 în 7 a lui Octombrie.

Însă într-acesta chip ne unim și ne mărturisim a fi mădulările sfintei catholicești Biserici a Romei, cum pre noi și rămășițele noastre din obiceiul Bisericii noastre a răsăritului să nu se clătească. Ci toate țărmoniile sărbătorite, posturile cum până acum așa și de acum, nainte să fim slobozi a le ținea după călindariul vechiu, și pre cinstitul vlădica noastră Athanasie nime până la moartea sftii sale să n-aibă putere al clăti din scaunul sftii sale. Ci tocmai de i s-ar tâmpla moarte să stea în voia Soborului pre cine ar alege să fie vlădică pre care sftia sa Papa și înaltul împăratu să-l întărească, și Patriarhul de subtu Biruința înălții sale, să-l hirotonrască și în obiceiul și dregătoriile Protopopilor carii sânt și vor fi nici într-un feal de lucru nime să nu să meastece. Ci să se ție cum și până acum: iară de nu ne vor lăsa pre noi și pre rămășițele nostre întraceastă așezare, Pecețile și iscăliturile noastre care am dat să n-aibă nici o tărie, care lucru l-am întărit cu pecetea mitropolii noastre pentr mai mare mărturie”.

Inscripția sigiliului e următoarea:

„Acesta iaste pecete Mitropolie Belgradul”

Subscrierile protopopilor sunt următoarele:

Protopopu Gheorghii ot Hațag așe voiesc (Pater Georgius de Hazag Protopop);
Protopop Ioanu ot Hunedoră (Pater Ioanes de Hoynedora Protopop);
Protopop Iancol din Giomal (Pater Iancol Deomal ut Supra);
Protopop Neculae din Sebeș (Pater Nicolsus de Sanzebeze ut șup);
Protopop Ilie de la Crișu (Pater Elias de Balzea ut supra);
Protopop Ștefan de la Cășei (pater Stephanus de Kaczey ut sup);
Protopop Macavei din Nemigea (Pater Macabaius de Nimidza ut sup);
Protopop David din Uifalău (Pater David de Ujfalui ut sup);
Protopop Ion din Călin (Pater Kelian ut supra);
Protopop Grigoraș din Bistrița (Pater Gregorius de Bistriza);
Protopop Coste de Hăpărta (Pater Constantinus de Haporta);
Protopop Gabor de la Săora (Pater Gabriel de Sawarisz);
Protopop Gavril de la Bistra (Pater Gabriel de Bistra);
Protopop Mihaiu din Călata (Pater Michael de Kallata ut sup);
Protopop Mateiu de Lapoș (Pater Mathias de Laposz);
Protopop Ghirghie notareș Dăianul (Pater Georgius de Dalli ut sup);
Protopop Mihăilă ot Armeni (Pater Michael de rmeni);
Protopopo Ștefan de la Chior (Pater Stephanus de Kiwar);

Protopop Ionuș din Corul (Pater Ioanes de Kora);
Protopop Simion din Săcal (Pater Simeon de Sekal);
Protopop Ioane de Chețe (Pater Ioanes de Keza);
Protopop Radul din Colun (Pater Rodul de Dincolun).
Protopop Ionascu din Moh (Pater Ioannes de Moh);
Protopop Toma din Racovițo (Pater Thomas din Racowice);
Protopop Sava din Seliște (Pater Sava de Seliște);
Protopop Aron din Făgăraș (Pater Aron de Fagarasz);
Protopop Stănil din Făgăraș (Pater Daniel de Fagarasz);
Protopop Daniel din Ilie (Pater daniel de Illia);
Protopop Toma din Zavinț (Pater Thomas de Zvinc);
Protopop Toader de la Ghirghiu (Pater Theodorus de Gorgi);
Protopop Aron din Țichindial (Pater Aron de Cikinian);
Protopop Idomir din Berghiș (Pater Idomirus de Bergisz);
Protopop Ioan din Leapindea (Pater Ioannis de Binda);
Protopopă Costacă de la Șisuță (Pater Constantinus de Szenc Archypres);
Protopop Ștefan ot Simihaiu (Pater Stephanus de Semiheil Archypres);
Protopop Simion de Slivaș (Pater Simeon de Selewasz);
Protopop Gheorghe din Ohaba (Pater Georgius de Ohab. Arcypres);
Protopop Adam Cugier (pater Adamus de Kudzer).

„Și așa ne unim acei ce scriși mai sus, cum toată lege noastră slugiba Besearicei, lethurgia și posturile și darul nostru să stea pre loc. Iară să n-ar sta pre loc acele, nici aceste pecete să naibe nici o tăriiă asupra noastră și vlădica nostru Athanasie să fie în cap (iscălit) Ath. L. S. și nime să nu-i hălbutăluiască”.

Acest manifest iscălit de Vlădica Atanasie și protopopii îl dau iezuitului Barannyi, ca să-l traducă în limba latină ca astfel să-l poată înțelege autoritățile superioare. Lui Baranyi și celorlalți iezuiți neconvenindu-le textul românesc, care nu e făcut în numele întregului cler român din Ardeal și părțile anexate și nu acceptă nicio dogmă catolică, ba nu se amintește chiar nimic, despre acele puncte, prin care se deosebește biserica orientală de cea apuseană, au crezut de cuviință, ca în traducere să adauge de la ei, ceea ce era neapărat de lipsă pentru a putea duce la îndeplinire planul lor. Din această traducere se vede că preoții iezuiți, care serveau ca mijlocitori între clerul român, între împăratul și între autoritățile bisericii catolice, au aflat cu cale pentru a putea și pe unii și pe alții, să recurgă la manopere iezuitice. Românii nu știau latinește și împăratul cu persoanele competente nu știau românește; din această cauză au putut adăuga în traducere: *„Omnia admittentes, profitentes ac credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit praesertim vero illa quator puncta, in quibus hactenus dissentire videbamur, quae etiam in clementissimo Suae Sacritissimae Majestatis Decreto ac Diplomate nobis insinuantur”*, despre care, în textul românesc, nu se pomenește. Cu drept cuvânt, zice Hurmuzaki:

„Biserica unică era pusă în mijlocul alor doi prieteni și alor doi inamici, era în pericol de a-și compromite individualitatea sa bisericească. Asupra acestei stări vom reveni mai târziu.

Judecând textul manifestului românesc vedem, că cei subscriși, se unesc cu Roma, recunoscând numai pe papa de cap bisericesc, adică fac o unire conform emisului împărătesc din 14 aprilie 1698. În traducerea latinească a aceluiași manifest se mai adaugă de iezuiți, pe lângă recunoașterea papei, și cele 4 puncte, adică admit unirea conform enicilicei cardinalului Colonică emisă la 2 iunie 1698.

Dacă acea enicică a ajuns la cunoștința clerului român și, dacă ajungând, a fost dezbătută și nepermisă, nu se știe. Iezuiții, însă, o cunoșteau foarte bine și s-au folosit de ea pentru a satisface dorința

primatului. Cred că iezuiții, din această cauză, au ținut originalul ascuns, ca să nu fie cunoscut și s-au folosit numai de tradițiuni înzestrate cu adause volnice.

Textul latin de care s-au folosit totdeauna catolicii și pe care l-au înaintat împăratului și Staturilor Transilvaniei este următorul:

„nos infra scripti Ecclesiae Valachicae in Transylvania, *partibu sique ei anexis* Episcopus Archi-Diaconi, ac Clerus universus. Memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis, maxime vero Inclitis Regni Transylvaniae Statibus. Considerat tam fluxa humanae Vitae Instabilitate tum etiam animae (cujus in omnibus potior cura habenda) immortalitate libere, ac sponte impulsu divini Numinis cum Ecclesia Romano-Catholica Unionem inimus ejusdemque sanctae Matris Romano-Catholicae Ecclesiae commembra nos tenore praesentium declaramus. Omnia admittentes, ac credentes quae illa admittit, profitetur ac credit, pesertim vero illa quator puncta, in quibus hactenus dissentire videbamus, quae etiam in Clementissimo Decreto ac Diplomate Suae sacratissimae majestatis ac *Eminentissimi Ordinari* nobis insinuantur. Qua propter isdem prorsus Juribus ac privilegiis quibus ejusdem sanctae Matris Ecclesiae Presbyteri ex indulto Sacrorum Canonum nec non divorum quondam Regni Hungariae Regum utuntur, nos quoque praenominate Suae Sacratissime Caesareae Regiaeque Majestatis Decretum, *nec non Eminentissimi Ordinary* a modo et deinceps, uti ejustem commembra frui ac gaudere volumus in cujus majorem fidem ac robur praesens Manifestum nostrum propriae Manus Syngrapha, *nec non Sigillis tum Monasterij nostri Albensis, quam propriis Usualibus* comunimus, Alba-Juliae 1698, 7 octobris.

Per fidelem descriptionem Agentis Hardt m. p. et haec copia conformis suo originali typis edito”

Această traducere a fost cunoscută ca adevăratul act de unire și nimeni nu credea că ar exista și originalul în limba română. Din întâmplare, însă domnul Nicolae Densușianu, cu ocaziunea misiunii ce a avut în Transilvania și Ungaria de a cerceta arhivele și bibliotecile pentru documentele privitoare la Istoria Românilor, a dat peste originalul actului de unire ce se păstra în muzeul național din Budapesta. Conținutul acestui act, de o gravitate atât de însemnată, rămăsese până astăzi cu totul necunoscut. Nici succesorii episcopului Atanasie și nici istoricii nu ne-au spus că ar fi văzut vreodată originalul acestui manifest. După cum am văzut, originalul nu acceptă nicio dogmă catolică. Mențiune despre punctele dogmatice se face numai în traducerea latină care, însă, nu e prevăzută nici cu subsemnăturile clerului, nici cu sigiliul mitropoliei.

Traducerea aceasta, deci, nu ne înfățișează unirea așa cum s-a făcut, ci este mai mult o icoană a dezvoltării succesive a ei.

Din compararea textului românesc cu traducerea latină rezultă următoarele:

1. După originalul românesc se declară a se uni cu biserica Romei numai vlădica și protopopii subscriși și nu întreg clerul.

2. Unirea, după originalul românesc se face de bunăvoie cu condițiunea ca biserica unită să aibă aceleași privilegii și drepturi ca biserica romano-catolică. Ei fac unirea nevrând a lepăda mila Înălției Sale, cum se cade credincioșilor Înălției Sale, iar despre adoptarea unor puncte, nu-i nici vorbă. Traducătorul actului adaugă de la sine: „*primind, mărturisin și crezând tot ce privește mărturisește și crede biserica romano-catolică, mai cu seamă cele 4 puncte*”. Ei primesc unirea pe baza decretului împăratesc, nu pe baza enciclicei primatului Colonic.

3. Din potscriptul și nota ultimă a vlădicei Atanasie se vede că cei subscriși nu primesc nicio schimbare și că pe dânșii și urmașii lor să nu-i clătească nimeni din obiceiul bisericii răsăritului. La fine

declară: „iară de nu ne vor lăsa pe noi și pe rămășițele noastre într-această așezare, pecețile și iscăliturile noastre care am dat să n-aibă nicio tărie...”

De aici se vede că vlădica Atanasie adoptă unirea nu din convingere religioasă, ci din interes material, pe baza celor garantate de împăratul prin decretul de la 14 aprilie 1698.

Având astăzi actele sinodului din 7 octombrie 1698, despre a cărui activitate nu se știa nimic pozitiv, cred, că e o încercare deșartă pentru cei ce voiesc a masca adevărul și a schimba înțelesul manifestului original românesc cu niște interpretări silite și neadevărate. Pentru istorie are valoare numai originalul românesc și nicidecum traducerea latină cu explicațiuni și interpelări dogmatice; numai din original, cunoaște istoricul motivul și condițiunile sub care s-au făcut unirea.

Păcatul iezuiților de a falsifica actele, dându-le explicațiuni numai în interesul lor, au adus în eroare chiar pe scriitorii din clerul român unit, care se afla la cârmă, că scriu într-un mod cu totul iperbolic, ceea ce e constatat de adevărat.

Despre sinodul din octombrie 1698 scriu:

„Unul fiecare din preoții adunați a depus în mod solemn profesiunea credinței. Numărul membrilor adunați în sinodul acesta a fost 2270”.

În fapt, însă, am văzut că actul este iscălit numai de vlădica și 38 protopopi.

Cât despre numărul preoților, iată ce scrie Șincai la anul 1700:

„Dintr-un protocol de sub Atanasie se vede că pe vremea aceea preste tot erau protopopi 55, preoți 1582 cari ar fi trebuit să iscălească cu mitropolitul Atanasie, și să fie tot clerul, ce știu că n-a fost, ci numai căpeteniile s-au iscălit”.

Șincai nu cunoștea originalul românesc ci numai traducerea falsă și cu toate acestea se îndoiește că a iscălit tot clerul.

Știrile misionarilor dacici în rapoartele lor către curtea din Viena și către cardinalul Colonic erau cât se poate de bombastice, pentru ca să-și poată duce în îndeplinire planurile lor. Ei se țineau de principiul lor: „scopul scuză mijloacele” și după acest principiu adevărul nu mai are loc.

Pe baza manifestului emis de o parte din clerul român, acțiunea unirii se poate socoti începută și pe cale sinodală, dar nu era nicidecum terminată, ea avea să-și aducă roadele ei mai târziu. Succesul ei atârna de la răsunetul ce-l avea în turma credincioșilor, de la staturile Transilvaniei și de la sprijinul ce se spera de la Curtea din Viena.

Știrea despre îmbrățișarea unirii de către o parte din clerul ortodox din Transilvania a dat naștere unei mari fierberi, atât între credincioșii ortodoksi din Transilvania, cât și între cei din principatele vecine.

Decretele emise în urmă aveau de scop ca prin împlinirea promisiunilor să le asigure iezuiților succesul și să câștige și poporul român reprezentat până acuma numai prin preoțime.

Dar, în Transilvania hotărârea unei părți din cler pentru unire, a întâmpinat o mare rezistență, atât în cealaltă parte a clerului rămasă statornică în ortodoxie, cât și din partea turmei credincioșilor. Luptele acestea se continuă cu mare înverșunare până după anul 1702.

La 20 octombrie 1698, prezentându-se manifestul clerului român Staturilor (dietei) transilvane, n-a avut succes favorabil, fiind în detrimentul calvinilor. Calvinii așteptau ca românii să primească confesiunea lor și nu credeau că se vor uni cu catolicii, spre a le întări partida lor.

Tot atunci, trece în Transilvania Patriarhul Ierusalimului Dositeiu cu mai mulți călugări români ca să încurajeze pe românii ortodoksi, a nu-i lăsa să cadă înn cursele iezuiților; dar toți acești predicatori ai ortodoxiei fură denunțați de iezuiți la curtea din Viena și alungați din țară. În favoarea ortodoxilor din Transilvania au intervenit la curtea din Viena și domnii principatelor române. Aceste frământări au silit pe iezuiți a se mulțumi numai cu clerul trecut la unire.

Agenții catolicismului urmăreau frământările religioase cu mare luare aminte și se sileau din toate puterile a continua unirea începută. Vlădica Atanasie cere împăratului Leopold prin o petițiune, pe baza decretului din 14 aprilie 1698, a-i elibera o diplomă ca și celorlați uniți din Ungaria.

La 16 noiembrie 1698, vlădica Atanasie se adresează primatului Colonic cu o altă petiție prin care-l roagă, că după ce și-a dat profesiunea credinței, pe care a înaintat-o împăratului, Eminența Sa, să le stea în ajutor, să le mijlocească de la Maiestatea Sa și românilor o diplomă cum este cea a uniților din Ungaria; să-i apere cu tărie de atacurile protestanților care, de la unire încoace, îi persecută mai tare decât mai înainte. Îl roagă să scrie generalului Rabutin ca să-i proteagă (protejeze, s.n.) de insultele contrarilor.

Cu data de 27 noiembrie același an, vlădica Atanasie trimite două petițiuni, una Nunțului Apostolic din Viena și alta prefectului suprem al cancelariei Aulice, comitelui Kinski, cu rugarea ca să-i recomande împăratului și mulțumindu-le de ajutor, speră că și în viitor nu-i va lăsa fără scut și protecție.

Tot cu data de 27 noiembrie, iezuitul Baranyi trimite o scrisoare primatului Colonic, prin care îi face cunoscute încercările protestanților de a împiedica unirea, că pentru scopul acesta au trimis pe magnatul calvin Vas la împăratul, ca să zădărnicească planul iezuiților; îi comunică mai departe modul cum crede, că ar prospera cauza catolică, că după consultările ce le-au avut cu vlădica Atanasie și câțiva archidiaconi ar fi mai bine, ca Maiestatea Sa să cheme la Viena pe vlădica Atanasie, pe archidiaconul George Pap de la Dallya, pe parohul din Alba-Iulia Ioan Pap și pe provisorul Ștefan Raț, care au lucrat mult pentru unire. Mai departe motivează chemarea lor la Viena pe argumentul, că însuși împăratul ar cunoaște cugetul și constanța lor și că pe baza asta i-ar ajuta, iar pe heterodoxi i-ar înfrâna; că numai pe calea asta, ar putea dovedi că românii sunt sinceri; iar heterodoxii niște mincinoși. El roagă pe Colonic ca să mijlocească un decret de la împăratul, prin care să-i provoace a merge la Viena că acolo în fața Curții să se confrunteze cu heterodoxii. În fine îl face cunoscut că manifestul clerului din 7 octombrie l-a trimis președintelui dietei care i-a făgăduit că îl va citi în o ședință publică, dar nu s-a ținut de cuvânt.

Stăruințele la Viena în chestiunea unirii, dar realizarea ei a întâmpinat foarte multe greutăți. Mai întâi, fiindcă denunțările în contra vlădicei Atanasie, care avea foarte mulți adversari în clerul român din Transilvania, din ziua când își ceruse confirmarea de la Viena, creșteau neîncetat (până la numărul de 22), care strânse într-un dosar s-au trimis comisiunii investigatoare. A doua, pentru scaunul de

mitropolit sau după cum era acum de episcop deoarece Atanasie nu era confirmat în demnitatea de mitropolit, din cauza că catolicilor nu le venea la socoteală existența unei mitropolii de rit răsăritean greco-catolic în Transilvania, alături de o episcopie catolică de rit latin. Această justificare a catolicilor era bazată pe un consiliu ținut la Lateran unde s-ar fi decis, *că să nu se sufere în aceeași provincie doi episcopi diecețani*. Ei cereau degradarea vlădicului Atanasie la condițiunea de vicar al episcopului latin. Încercări de acestea s-au mai făcut și mai târziu, chiar în contra voinței scaunului Romei, cu scopul de a uni pe uniți cu biserica catolică.

Curtea din Viena, cu toată importanța cea mare ce o da unirii religioase a poporului român, nu afla timpul oportun de a grăbi realizarea ei, până când războiul în contra turcilor s-a purtat cu atâta înverșunare și soarta lui era destul de critică. Protestanții din Transilvania și Ungaria tot mai sperau că la încheierea păcii, Transilvania cu Banatul și o parte din comitatele Ungariei au să rămână sub protecția Sultanului. În acest caz, toată propaganda catolică ar fi scoasă din Transilvania. În acest timp soarta facerilor religioase confesionale era strâns legată de chestiunile politice dependente de soarta războiului cu Turcia și Franța.

Chiar în acest an se întâmplă și pertractările de pace între Turcia și Austria la Carloviți din iulie 1698 până la 26 ianuarie 1699.

În lungile dezbateri din Carloviți, delegatul Constantin Vodă Brâncoveanu și Alexandru I. Mavrocordat, bărbat foarte învățat care, pe acest timp, era mare secretar al împăratului turcesc și reprezentantului sultanului la Carloviți au putut mijloci între articolele de pace, ca propaganda iezuitică în principatele române, să nu fie permisă.

Iar prin pacea încheiată la 26 ianuarie 1699, pe timp de 25 ani, între Poarta Otomană și între puterile confederate Austria, Rusia, Polonia și Elveția, Transilvania și Ungaria trec în stăpânirea Austriei.

De aici înainte lucrurile privitoare la Transilvania au mers pe voia iezuiților și a primatului Colonic. Aceasta se vede din decretul împăărătesc din 16 februarie 1699. Manifestul clerului românesc era acceptat întru toate la curtea din Viena și aceasta, mai ales, fiindcă traducerea latină era formulată după placul iezuiților.

Diploma din 16 februarie 1699, scrisă de împăratul Leopold I și Primatul Colonic cuprinde: bucuria pentru convertirea schismaticilor români, greci și ruteni; li se asigură prin această diplomă toate drepturile și scutirile de care se bucură persoanele bisericesti și lucrurilor credincioșilor de rit latin, dacă vor primi cele patru puncte; se poruncește tuturor credincioșilor, prelaților, magnaților, nobililor, judecătorilor și justițiarilor forului bisericesc și civil, etc., să nu cuteze a mai asupra persoanele eclesiastice unite sub niciun pretext, pe preoți să nu-i mai trateze ca pe iobagi, să nu-i silească la robote, la muncă și nici în temniță să nu-i mai arunce, cu atât mai puțin să nu cuteze a-i lua la goană, pentru că s-au unit; să nu-i mai alunge din parohie, din locurile și beneficiile avute să nu-i scoată; iar cei care i-ar

asupra să știe că vor cădea tot sub acele pedepse sub care cad cei care asupresc pe persoanele bisericești de rit latin.

Prin această diplomă dă privilegiile românilor uniți, dar nu desființează legea țării, prin care poporul român întreg e considerat numai ca *națiune tolerată*, la bun plac al Domnitorului și al Dietei. Pe baza drepturilor țării, această diplomă nu se putea executa.

La 20 februarie împăratul trimite și guvernului provincial un decret cu asemenea conținut.

Atunci statul catolic, în loc de a lua măsuri în spiritul diplomei împărătești, trimite o instrucțiune vlădicii Atanasie, cu data de 29 martie 1699, prin care îi pune în vedere în un mod cu totul autoritar, ca nu cumva clerul român să abuzeze de privilegiile câștigate și astfel să sporească nemulțumirile protestanților.

După publicarea diplomei din 16 februarie 1699, vlădica Atanasie convoca un sinod pe ziua de 24 mai. În acest sinod, comitele Ștefan Apor împreună cu P. Baranyi, după îndemnul primatului Colonic, au prezentat diploma împărătească clerului român.

În acest sinod, la 29 mai, s-a înaintat câte o adresă de mulțumire împăratului și primatului Colonic. În fine, s-a dezbătut planul călătoriei lui Atanasie la Viena, pentru a se confirma. Acest plan s-a încuviințat de sinod, votându-i-se în acest scop și o colectă de bani pentru acoperirea cheltuielilor de călătorie și ale altor necesități pe timpul cât va sta la Viena.

La 30 mai vlădica Atanasie a scris, din nou, primatului Colonic, rugându-l să-i mijlocească chemarea la Viena. Au trecut însă 20 de luni până să-i fie acordată această permisiune.

Catolicii din Transilvania, prin unirea românilor, aveau numărul preponderabil. Pe lângă aceasta, încurajați de guvernul austriac, începură a pretinde cu toată energia drepturile și privilegiile confesionale. La 5 mai 1699 trimit la împăratul pe M. Mikes cu o petiție prin care cer îmbunătățirea stării lor. Cer drepturi confesionale și cetățenești egale cu a celor trei confesiuni necatolice din țară. Pretențiunile lor erau:

1) Să se întoarcă episcopul lor în Ardeal atât pe baza libertății religioase și a îndreptăririi egale cu celelalte confesiuni, care își au episcopul lor, ori un cap bisericesc în țară, cât și cu privire la deciziunea imperială anterioară cuprinsă în rezoluțiunea împărătească numită Alvinciană din 14 mai 1693.

2) Să li se încuviințeze a înființa institute superioare, așa numite Academii, ca și celorlalte trei confesiuni din țară.

3) Ca unitarii să le dea înapoi biserica catedrală din Cluj.

4) Să le dea voie a-și restaura și a se folosi de bisericile și mănăstirile ruinate.

5) Să fie regulă, ca pruncii din părinți catolici, rămânând orfani, să aibă de epitrop dintre consăngenii catolici și nu dintre protestanți, fiindcă prin aceasta se detrag de la confesiunea părintească, cum s-a întâmplat cu copiii lui Gyrofy, ajunși pe mâna Arianilor.

6) Să-și poată înființa seminarii pentru tineri, din venitul anual de una mie galbeni ungurești destinați spre acest scop de către principele Ștefan Bathory.

7) Să dea zecime numai clerului de confesiunea lor, precum se face din partea protestanților.

8) Să fie în regulă ca cel puțin unul dintre cei trei arhivari din Cluj, Alba-Iulia și Sibiu să fie din confesiunea catolică.

9) Să se restrângă libertatea presei prin hotărârea ca nicio scriere să nu fie admisă la tipar până nu va fi, mai întâi, revăzută și încuviințată de un catolic.

Presiunile lor pe terenul politic-administrativ erau: la posturile înalte de consilier ori protonotar să se propună totdeauna trei persoane capabile, dintre care și una catolică, fiindcă până acum la distribuirea acestor posturi, catolicii au fost nedreptățiți, alegându-se 9 calvini și numai 5 catolici între cei 14 comiți; iar între consilieri numai 2 catolici și 4 calvini, iar de protonotari niciunul. În orașe și în târguri să fie admiși în funcțiune catolicii ca și protestanții și, în fine, că unul din sigiliile țării să fie în mâna catolicilor.

La 29 mai același an, catolicii se plâng din nou împăratului contra procedării îndatinate la distribuirea oficiilor. În petiția lor arată că răul s-ar vindeca dacă împăratul ar numi pe funcționari, pentru care scop îi este rezervat dreptul de denumire prin legile țării și după diploma imperială din 4 decembrie 1691.

Acest drept au dat confesiunii catolice preponderența asupra celorlalte confesiuni. Spre acest scop înaintează împăratului o listă de candidați.

Aceste pretențiuni ale catolicilor, împăratul Leopold I, unele le-a și îndeplinit îndată, altele însă mai târziu.

Tot pentru îndeplinirea pretențiunilor partidei catolice, împăratul emite un decret la 5 septembrie, același an, sub așa numitul „*Puncta Leopoldina*”, de următorul cuprins: a patra parte din zecimile date de catolici, să se dea preoților lor, iar nu preoților protestanți. Asemenea să facă și reformații. Dintre cei 3 candidați pentru oficiile țării stabiliți prin diploma împărătească din 4 decembrie 1691, să fie totdeauna un catolic. În orașe, târguri și comunități să ajungă dregători și catolicii după proporție și se desființează toate datinile, legile și statutele care jignesc îndreptățirea egală a catolicilor. Unul dintre cei trei sigilii ale Transilvaniei să se păstreze de catolici, asemenea și actele publice (arhivele țării) să le păzească împreună cu reformații după proporție numerică.

Cred că din aceste acte se poate vedea destul de lămurit cât de favoriți erau catolicii de curtea împărătească. Cât despre folosul unirii, iată ce zice Șincai:

„În punctul acesta ca și în celelalte, mult s-au ajutat latinii prin uniți, numai de ar fi mulțumit uniților sau de le-ar mulțumi în timpul de acum”... „Ci noi, românii, de vom lua afară clerul cel unit, carele încă mai numai atâta se socotește cât a cincea roată la car, ce folos am avut sau avem din toate acestea?”

Pe cât de binevoitor era guvernul austriac catolicilor, pe atât de răuvoitoare erau staturile transilvane care făceau opoziție și impuneau guvernului. Nu puteau aceste state a opri cursul propagandei, dar îi puneau piedici și-i zădărniceau tendințele.

Văzând reformații (necatolici) că românii se separă de dâșii și se unesc cu catolicii, au început a împrăștia vorbe prin popor, că împăratul voiește a-i uni prin forță cu catolicii, iar la curtea din Viena au scris că cei mai mulți dintre români vreau a se uni cu altă confesiune, nu cu catolicii și mulți ar voi să rămână în legea lor.

Împăratul ca să liniștească pe cei tulburați, răspunde din nou la 26 august 1699, că românii au voie a se uni cu oricare din cele patru confesiuni recepte sau a rămâne în credința lor părintească, etc., precum declarase în diploma de la 14 aprilie 1698.

Necatolicii își pun toată silința de a zădărnici intențiunea împăratului de a da drepturi catolicilor, iar la cele date să năzuiau ca aderenții unirii să nu fie părtași.

Spre acest scop, guvernul transilvan, deja de mai înainte, arătase împăratului atât nemulțumirile, cât și îngrijirea popoarelor față de inovațiunile introduse pe terenul politic și confesional.

Îi arătase, că în modul acesta precum s-a întâmplat în Ungaria, în scurt timp are să se întâmple și în Transilvania adică, că afară de catolici nimeni să nu mai poate ajunge în vreun oficiu însemnat; că prin unirea românilor, care ar fi mai mult superstițioși decât religioși, ba chiar sălbatici, li s-au ușurat preoților foarte mult sarcinile, dar prin această învoire s-au răsturnat legile țării și să îngreunează ceilalți contribuabili și să ațâță principii vechi de credință rătăcită grecească, iar prin unirea lor, catolicii n-ar câștiga nimic.

Arată, apoi, temerea ivită pentru desființarea cancelariei transilvane și cauzele emigrațiunii poporului și starea încordată a locuitorilor și oștilor din țară, iar pentru evitarea oricărui conflict, îl sfătuiesc pe împăratul a nu face vreo inovațiune politică sau confesională, recomandându-i a se ține strâns de diploma din 1691. Curtea din Viena având aceste înștiințări în vedere a fost precaută la alegerea și folosirea mijloacelor spre acest scop.

La 8 septembrie 1699, dieta țării restrânge prin o lege specială privilegiile celor uniți, hotărând că ei au să se bucure numai de beneficiile confesiunii cu care s-au unit. Pentru averile private au să plătească zecimile îndatinată. Cei neuniți rămân sub scutul legilor de mai înainte. Se numește o comisiune care avea să supravegheze și să raporteze guvernului provincial toată starea lucrurilor.

Publicarea diplomei din 5 septembrie, același an, a produs o mișcare așa de mare între necatolici încât împăratul a fost silit, la intervenirea lui Colonic, a porunci generalului Rabutin executarea îndreptățirii egale confesionale și respectarea privilegiilor catolice, la necesitate prin puterea armelor.

Comisiunea orânduită de guvernul țării pe baza diplomelor împărătești și compusă din catolici și reformați avea să meargă prin comune și să cerceteze, dacă voiesc românii, să se unească cu catolicii sau cu altă confesiune receptă.

Se zicea că numai clerul a primit unirea; din această cauză guvernul provincial compuse la 26 septembrie 1699 următoarii articoli opresivi și-i trimise clerului românesc:

„Guvernul regal cu plinul consimțământ și al catolicilor a hotărât cele următoare în respectul unirii românilor, Alba-Iulia în 26 septembrie 1699.

1. În Transilvania sunt destui doi popi românești, chiar și în cele mai mari sate românești, iar în cele mici e destul și unul pentru serviciul bisericesc, așadar se hotărăște să nu fie mai mulți.

2. Episcopului să nu-i fie iertat a hirotoni persoane nedestoinice, nici prin abuz, nici pe bani, ci numai pe atari să hirotonisească, care examinându-se, se vor arăta destoinici spre chemarea bisericească. Dară, la examen să nu fie numai episcopul român, ci un popă de religiunea aceea cu care se vor uni, aleși de biserică sau de episcopul aceleia. Însă și în modul acesta să nu înmulțească popii fără lipsă.

3. Fiindcă românii n-au acuma nicio școală în adevăr bună, așadar cine vrea să se facă popă românesc, să învețe în școlile acelei religiuni cu care se vor uni, altminterea să nu se primească la preoție.

4. Popii, care n-au dregătorii în biserică, să se socotească persoane libere, însă dacă n-au proprietatea lor pe care să trăiască fără paguba proprietarului străin și a altora, atunci să șează în mănăstire, nu în sat, până când li se va afla o parohie.

5. În general, fiindcă și popii de celelalte religiuni, dacă mai țin pământuri afară de cele ce să țin de casa parohială, sunt datori a plăti zecimă proprietarului, de nu cumva această le-o iartă de bunăvoia sa; asemenea și dacă mai stăpânesc vreun loc sau vreo altă ereditate afară de cele parohiale, sunt datori a apurta sarcinile cele unite cu dânsa; de aceea și popii românești să aibă dorințele de mai sus și în respectul zecimei și în respectul celor alte obiecte, ca și persoanele bisericești de celelalte religiuni, cu oricare se vor uni.

6. Fiindcă bătaia nici laicilor nu li e iertată și că tot omul are pedeapsa și judecata sa, după calitatea și cantitatea culpei sale conform legilor patriei, de aceea românii să se unească și în respectul judecării persoanelor bisericești; și precum se va urma la aceea în contra popilor făcători de rele, așa să se urmeze și contra popilor români, cum se vede în Aprobate, partea I, tit. 5, art. 5. Popii români care nu se vor uni cu nicio religiune, ei vor rămâne în starea lor de mai înainte, în respectul acestora să se păzească procedura de mai înainte.

7. Despre afurisire, încă să se facă cunoscut episcopului român, ca să nu facă abuz de aceasta, nici să lasă pe preoți să facă, ci să urmeze după cum e uzanța la acea religiune cu care se vor uni. Dat în Alba-Iulia din guvernul regal al Transilvaniei”.

Aceste puncte formulate de guvernul lui Banfi, Bethler și Nalaczi, votate de dieta țării, aveau ca scop de a șterge orice urmă a bisericii românești, fie unită, ori neunită, pentru ei era totuna.

Aceste 7 puncte, traduse în românește și tipărite în mai multe exemplare, au fost trimise episcopului și protopopilor, membri ai consistoriului, la 26 septembrie 1690 de către o comisiune de patru deputați aleși ca reprezentanți ai celor patru confesiuni, romano-catolică, reformată, luterană și ariană. Acea comisiune porunci ca episcopul și consistoriul să împartă cât mai în grabă acele puncte la toți preoții români din țară și le face cunoscut că s-a constituit o comisiune compusă din 8 deputați, 4 mireni și 4 preoți, din fiecare confesiune câte unul, cu scop de a provoca pe preoți și popor, ca să spună curat și fără frică la care din cele patru confesiuni vor ei a se ține, la care se alipesc și despre rezultat să facă raport împăratului.

Această decizie a guvernului nu i-a plăcut vlădicii Atanasie și, îndemnat de iezuitul Baranyi, a adunat sobor, după cum spune Klein, și a protestat contra guvernului, fiindcă loveau chiar în libertatea confesiunii catolice. Cu această ocaziune au declarat că ei nu primesc comisari numiți de guvern, ci numai cei trimiși de împăratul sau de Primatul de Strigon și că nu voiesc a se uni cu altă confesiune decât cu cea romană-catolică, „că noi nu voim a ne lepăda de unirea ce am făcut, nici ne vom lipi de altă confesiune care s-ar împotrivi celei romano-catolice”.

Se lășe știrea despre intrigile și nemulțumirile reformaților, cât despre luptele confesionale care speriau pe poporul român, deoarece curtea catolică vrea să facă pe români catolici cu de-a sila. Aceste turburări îndemnară pe împăratul a emite diploma din 12 decembrie 1699.

(Continuare în numărul viitor)

ȚARA NĂSĂUDULUI

ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA ROMÂNESC GRĂNICERESC TRANSILVAN

- după monografia latină din 1830 și după alte documente posterioare -

GEORGE BARIȚIU¹

Dedicată la

Umbrele ostașilor români

Morți cu arma în mână

După trei ani, mișcările bellice se reîncepură în Polonia. Peste puțin Napoleon iarăși pleca cu armata sa spre Viena. Bellul era declarat. Așa în 28 februarie 1809 batalionul românesc care sta sub comanda lui Kraiter, fu pornit spre Polonia și în 9 aprilie ajunse la cetatea Cracovia, unde generalul Barnowatzky îl disloca în apropierea fortăreței, iar arhiducele Ferdinand îl lua în revistă și-l laudă, atât pentru buna ordine, cât și pentru că era bine instruit și exercitat. După ce Ferdinand strămuta castrele la Varșovia, batalionul nostru în 14 aprilie încă fu dislocat împreună cu celelalte trupe.

În 17 aprilie lovindu-se călărima imperială cu ulanii polonilor, vânătorul Darie Roșca din comuna Poieni prinse un ulan călăreș și în naivitatea sa românească îl duse arhiducelui Ferdinand ca să îl facă prezent.

Cu totul alta afacere bellică avu să susțină batalionul românesc îndată în următoarele zile ale lui aprilie. În 19 aprilie se decise împresurarea Varșoviei. Într-aceea batalionul întâi din regimentul II românesc încă ajunsese din Transilvania în castre. Ambele aceste batalioane întrunite în 25 aprilie fuseră expuse cum am zice în gurile tunurilor Varșoviei; totuși în acea zi numai un soldat a fost ucis. În 26 aprilie noaptea pe la ora 1, generalul polon Kamentzky ataca regimentul românesc în pădurea pe unde era să treacă. Mai întâi i se opuseră numai două plutoane sub comanda locotenentului primar Iliciu; văzând însă că focul se încinge din părți diverse, mai intrară alte două sub comanda stegarului Morariu. Acelea patru cete mici ținură focul pe un ger înfricoșător până la ora 4 dimineața, cu pierdere numai de un mort și 9 răniți. Inamicul se retrase puțin, însă numai că pe la ora 6 se reîntorcea cu puteri îndoite și

---

¹ **George Barițiu**, *Istoria Regimentului alu II. Roamanescu – Granitiariu Transilvanu*, După manografia latină din 1830 și după alte documente posterioare, Brașov, 1874, pp. 27-40. Am încercat, cât mi-am permis, actualizarea vocabularului la cerințele de astăzi. Totodată am considerat necesar publicarea acestei istorii care este, din păcate, prea puțin cunoscută, cu speranța că vor fi mulți doritori în a cunoaște trecutul istoric al acestor meleaguri.

ajutau artileria. Pe la ora 1, acea una semicompanie românească postată către suburbea Praga, fu lovită din dos. Atunci compania comandată de Iliciu și Morariu, pierzându-și direcțiunea printre stratele necunoscute, între focuri neconținute se retrase până la casele principelui Radzivil, unde lovită din nou și aproape, Morariu căzu în captivitate la poloni, iar Iliciu restaurând ordinele și bătându-se mereu din strat în strat, ajunse până la grosul trupelor austriece care acuma fuseră constrânse a intra toate în foc, însă lucru aproape inexplicabil, fără tunuri și fără călărime, pentru ca husarii ungurești comandați de comitele Hotitz în aceeași noapte fuseră bătuți foarte rău și luați pe fugă printre păduri și locuri băltoase necunoscute, pe unde intraseră orbește ca orice trupă bătută de Dumnezeu cu comandanți mizerabili. Așadar, trupele pedestre austriece lipsite de orice ajutor energetic, se mai ținură bărbătește până la ora 10 înaintea amiezii, pe când li se anunța că husarimea scăpase numai ca prin urechile acului de picire totală, condusă de doi husari care din întâmplare cunoșteau locurile; prin urmare se retraseră toate regimentele de la Praga. Din batalioanele românești au ajuns în captivitate locotenentul Adamovici, stegarul Morariu, medicul Ohr, chirurgul Wilhelm și 169 soldați.

Din toată descrierea acelei bătălii iese că lupta din acea noapte și dimineață susținută de români, a salvat trupele împărătești de un pericol neasemuit mai mare decât a fost simpla retragere de la Praga. Aceasta se cunoaște mai virtuos din fapta arhiducelui Ferdinand care îndată a doua zi în 27 aprilie lauda prin ordin de zi purtarea trupelor, iar soldaților li se dăde carne și vinars gratis; totodată pe locotenentul Copiciu și pe 50 de vânători români care steteră în acea zi sub comanda generalului baron Mohr, pentru meritele câștigate la Praga Varșaviei, îi recomanda de-a dreptul la împăratul Francisc ca pe unii care s-au distins mai mult decât alții.

În două săptămâni trupele austriece fiind restaurate și prevăzute cu artilerie mai multă, au reînceput ostilitățile la Varșovia. Pe la 16 și 17 mai batalioanele românești încă se aflau în fața inamicilor. În acele zile vânătorul Ioan Dragusiu observând că doi poloni și mai ales un franc făcu multe stricăciuni prin exactele lor ținări, își propuse ca să împuște pe toți trei; i-a și împușcat pe toți trei de pe un pod, dar peste puțin timp fu rănit și el printr-un glonț de tun. Generalul Mohr dona bietului Dragusiu un galben de aur, atâta tot.

După altă scaramusie mai ușoară din 2 și 10 iunie, îndată în 11 aflându-se românii dislocați la Szolkoska-Wala, trei companii românești ajutate de ceva călărime se îndreptară de trei ori asupra cetei inamice de 1500 ostași care sta în fața lor și nu se lăsară până o sparseră, luându-i și câteva tunuri și mai mulți prinși, alții răniți și morți.

În 21 iunie maiorul Kraitner a fost comandant în avangardă cu trei companii românești și cu un escadron de călăreți și a înaintat până la Konsky unde s-a lovit cu inamicii, pierzând 6 feciori în captivitate și 2 răniți.

În 11 iulie batalionul lui Kraiter ajunse până la Xoncz unde, pus fiind în ariergardă, toată ziua stete expus la pușcăturile de tunuri, până când seara intra în foc alături cu călărimea și ținu până

noaptea târziu. La 14 iulie ajungând la Cracovia în șanțurile de împresurare, tot între pușcăturile inamicului, în fine cetatea bătută toată ziua de austrieci și ruși, căzu în posesia acestora.

Alte conflicte și scaramusie mai mici întâmplate până în ziua începerii armistițiului, le trecusem cu vederea. După încheierea păcii din 12 decembrie trupele se reîntoarseră în stațiunile lor și batalioanele încă ajunseră în ianuarie 1810 în patria lor, unde au petrecut iarăși numai doi ani pe lângă ocupațiunile lor uzitate.

În anul 1812 Napoleon Bonaparte decis a sfârâma, cum zicea el, colosul septentrional, a declarat Rusiei război și a plecat asupra-i cu armata din cele mai mari. Împăratul Austriei care acum îi era socru, sub specie de ajutor a scos armata de observație ca de 80 mii. Atunci regimentul al II-lea românesc fu pus din nou în mișcare. Concentrat mai întâi între comunele Iad și Bârgău, fu trecut în revistă, după aceea batalionul 1 pleca în 20 aprilie sub colonelul Lenk la Galiția de unde se reîntoarse numai în iulie 1813, pentru ca să fie dislocat în garnizoanele transilvane și anume trei companii la Brașov, din cauza ciumei, care în urma campaniei ruso-turcești de șase ani își ridicase iarăși capul în România. Batalionul al doilea fu trimis iarăși la Italia unde în lovirea din 28 octombrie 1813 la Marco Pievo se răniră locotenentul Morariu și 7 soldați; în 20 noiembrie la Veza sergentul-major Borcocellu și 20 soldați căzură în captivitate. În 27 noiembrie divizia comandată de căpitanul Marincoviciu unită cu miliția națională la Vumiglio, reocupa fortăreața Tonale, prinse și un ofițer și 49 cavaleri. Aproape de Laco de Garda caporalul Ionică Bichisianul (Bichigeanul?) cu 20 de ostași din compania căpitanului Mayer, aruncându-se asupra unei companii de inamici, o scoase din poziție, îi lua un tun și deschise ostașilor drumul ca să poată face rechizițiune pe când nu mai avea de mâncare. Ionică fu decorat cu medalia de argint.

În 7 decembrie operând în Val Camonica sub Monte Tonale, stegarul Stefani fu rănit greu, locotenentul Scheidel, chirurgul Palfi și 40 soldați ajunseră în captivitate.

De aici încolo, peste iarnă operațiunile au fost puține până în 16 februarie 1814, ziua bătăliei de la Salo. În acea zi, batalionul românesc separat de grosul armatei, însoțit numai de puțină călărime, lovit de către vice-regele Italiei cu trei batalioane de grenadier și cu trei escadroane de călăreți, trebuia să se retragă până la Toscalano cu pierdere de 35 soldați morți. A doua zi în 17 se restaura luptă și mai cruntă în care căpitanul Branowatzky fu rănit, locotenenții Bertleff (Sasu) și Moțiu, stegarul Stefanoviciu cu 5 sergenți majori și mai mulți soldați căzură în captivitate. Generalul comandant comite Belegarde, mirându-se de acel atac furios, întreba pe senatul de la Salo despre cauza care iritase pe viceregele așa mult în contra batalionului românesc, încât să meargă în persoană și cu atâta putere asupra lui. Răspunsul senatului fu: „Acel batalion a împușcat pe mai mulți ofițeri de frunte și chiar pe adjutantul viceregelui”.

Batalioanele românești avea vânători minunați care, oricând ochia, nimerea. De aici și strigarea cunoscută în Transilvania, care se auzea din gurile insurgenților în 1848/1849: „moțule, hoțule, nu pune pușca la ochi”. Pușca este armă excelentă în mâna celui care o cunoaște și o știe trata.

După pacea din 19 aprilie 1814 batalioanele românești s-au întors iarăși în patria lor pentru ca să nu mai iasă până în anul 1846. În perioadă de 33 de ani imperiul nu mai venise în strâmtoare atât de înfricoșată încât să-și calce cuvântul dat în 1763, ca pe miliția confiniară nu o va trage de la destinația sa și nu o va scoate în țări străine.

În anul 1830 pe când Polonia numită a congresului de Viena, adică Polonia rusească, se afla flăcările revoluției, iar colera asiatică până atunci necunoscută în Europa, propagată prin trupele rusești, începuse a decima populația țărilor noastre, câteva companii de-ale regimentului II românesc fuseră dislocate prin diverse garnizoane ale Transilvaniei, din care trupele de linie fuseseră înaintate către fruntariile Poloniei și în Galiția, pe linia dintre această țară și Ungaria, unde facțiunea inamică casei austriece se încerca să facă cauză comună cu polonii. Trupele austriece de observație au rămas în cantamentele lor până la opresiunea totală a revoluției prin mareșalul Paskievitz și până la încetarea colerei.

În anul 1846 pe când aristocrația Galiției se sculase cu arme în contra domniei austriece, un batalion din regimentul II românesc fu translocat în acea țară, unde însă n-au apucat a participa la vreo afacere sângeroasă, pentru că locuitorii țărani, anume cei de naționalitate rusească care suferiseră mari și multe rele de domnii feudali, poloni și renegați, au venit regimului în ajutor prompt, mai vârtos, după ce, între alții faimosul Benedek pe atunci colonel, pusese premiu câte 10 fl. mon. conv. pentru un cap de nobil, viu sau mort. Peste câteva luni batalionul nostru se reîntoarse în patria sa.

Anii 1848 și 1849 au fost pentru trupele confiniare sârbo-croate și românești, ca și pentru cele de linie, ca și pentru întreg imperiul austriac și pentru toate popoarele sale, anii crizelor și ai catastrofelor, cu atât mai puțin prevăzute de ochi nedeprinși cu evenimentele revoluționare și bellice, cu cât sistemul cel absolutist inaugurat de principele Meternich, popoarele în partea cea mai mare au fost ținute într-o întunecime și în neștiință completă de tot progresul ideilor care se dezvoltă în câteva state mai mari și mai mici, occidentale și meridionale din Europa. Aceeași întunecime și neștiință groasă plana și asupra populațiilor în care se formaseră regimetele confiniare. În școlile acelora se propunea oareșcare cunoștințe macre, care abia ajungea ca să prepare scriitorii de cancelarii și ofițeri subalterni, cel mult până la rangul de căpitan, iar restul avea să-l împlinească disciplina care prea adesea degenera în brutalitate și chiar în barbarie. Unii ofițeri tineri mai cereau ca să intre în câte un regiment de linie pentru ca să aibă ocazie de a vedea și în timpuri de pace lume și țara și a învăța pe cale practică mai mult decât se putea între marginile unui district sau și ale unei provincii. De altă parte însă ofițerilor din regimetele confiniare li se făcea nedreptate foarte mare prin necurmata vârstă de ofițeri străini de la linia și chiar din țări străine în mijlocul lor, mai ales că între străini erau destui și de aceea care venea în câte un regiment de granița numai pentru că la linia nu putea înainta deloc. În acea stare a lucrurilor regimului central din Viena surprins de catastrofele pe care, dacă nu și-ar fi legat ochii cu 22 de ani mai

înainte, ar fi trebuit să le prevadă, în aprilie 1848 comite eroarea capitală prin desfacerea în două părți a întregii armate imperiale, prin supunerea uneia la ministerul din Viena și a celeilalte la cel creat nou nouețiu în Pesta, în a cărui potestate a dat și pe regimentele confiniare din Croația, Slavonia, Banat, Transilvania. Dar de când este acest imperiu nu s-a mai văzut aversiune și antipatia, ura și urgia atât de aprigă, precum fu aceea ce se deștepta în piepturile militarilor în toate acelea provincii, din ziua în care dâșii aflară că „împăratul” (sârbii zic țarul) i-a supus la ministerul unguresc și le-a impus drapelul tricolor unguresc. Din această cauză sârbii și croații s-au și sculat îndată din mai asupra ungurenilor zicând: dacă țarul nostru (împăratul Ferdinand) ne-a dat în pradă ungurenilor, noi vom ști să ne apărăm de ei. Ungurenii zbiera din rășputeri pe toate tonurile că acea ură și acea rezistență sângeroasă a sârbilor și croaților ar fi numai artificială, semănată și nutrită de către așa numita Camarilla, adică de membrii dinastiei și de toți aderenții lor, despre care se credea că lucra în dosul ministerului. Se poate și așa ceva căci în lume sunt foarte multe lucruri posibile, cu toate acestea ungurenii se înșela rău, dacă ei credeau, deoarece contrarevoluția sârbo-croată și după câteva luni cea românească, ar fi fost numai fapta mâinilor Camarillei. Trecutul acestor popoare și un prea sănătos instinct de conservare le spunea și le dicta ca nu care cumva să facă cauză comună cu revoluția Kossuthiană, precum n-au făcut străbunii lor cu revoluțiile lui Emerich Tokolyi și cu ale lui Francisc Rakoczy, ci se alegea în toate cazurile jugul cel mai ușor, iar de cuvântul unguresc „szabadsag”, să-și astupe urechile, căci același așa precum îl definesc și-l practică ungurenii, nu ar fi nici mai mult, nici mai puțin, decât ceea ce este în natura fata morgana, apariție vâna în aer, ce dispăre ca și orice nor. Camarilla putea să stea tot anul 1848 cu mâinile încrucite să se uite cu sânge rece de la Viena la tot ce era să se întâmple în Croația, în Banat și în Transilvania, spre a corecta groasa eroare din aprilie. Mai în scurt, sârbilor le place mult mai bine să depindă de la unul singur, de la „Țarul”, decât să le frece hreanul sub nas câte o hydră cu mii de capete.

Aceste premise constatăm că deși regimentele românești confiniare era surprinsă în modul cel mai neplăcut, deși era foarte puțin informate despre cursul evenimentelor, totuși nici acestea n-au voit să jure pe constituția ungurească, nici să primească stindardul tricolor, afară de numai una parte a ofițerilor de alte naționalități de care în acele regimente erau mulți. Din această cauză mai vârtos regimentul II confiniar românesc avu să sufere mari persecuții și daune, atât materiale, cât și în vieți omenești, în tot timpul revoluției și al războiului civil, nu numai până în ziua în care se pusese vicecolonelul polon Urban în fruntea lui, ci și după aceea, până la pacificarea definitivă a țărilor scăldate în sânge omenesc. De atunci și până astăzi s-au aflat mai mulți foști comandanți de diverse grade, care au decris și publicat monografiile de-ale regimentelor și batalioanelor de insurgenți pe care le comandaseră și la care serviseră. Se poate oare că numai memorialele regimentelor românești confiniare din 1848 și până la transformarea lor în anul 1851 să nu le fie consemnat și să nu le aibă niciun ofițer din cei bătrâni, care au servit și suferit alături? Se poate oare ca monografia regimentului al II-lea scrisă de profesorul și secretarul gubernial Ladislau Vaida să nu voiască a o continua niciunul din fiii acelui regiment? Și regimentul I transilvan, escadroanele transilvane, regimentele românești din Banat, să nu

aibă nimic demn de a se conserva în istorie? Din contră, ele au fost foarte multe, dar unde sunt acelea? Culegem fabule și cântece populare, bine facem că le adunăm și pe acestea, dar faptele istorice, dar acțiunile războinice și eroice ale românilor care au constat atâta sânge și atâtea văi de lacrimi ale familiilor românești din mai multe districte, să nu aibă mai multă valoare în ochii noștri? Să ne ferească Cerul de aberația aceasta, căci atunci ar fi vai de sufletele noastre și de ale tuturor descendenților noștri. Să adunăm și să conservăm tot ce se reduce la dezvoltarea spiritului militar și niciuna din faptele de bărbăție, bravură și eroism să nu rămână necunoscută copiilor noștri.

Puterea armată a oricărui stat reprezintă în mod eminent puterea de viață a poporului din care a ieșit. Ostășimea de naționalitate română reprezenta puterea de viață a poporului românesc.

Noi din parte-ne între numeroase și grele ocupații de care suntem împresurați, cu ajutorul și conlucrarea unuia din prea demnii fii ai regimentului II, care astăzi nu se mai află în patria noastră Transilvania, vom depune aici pentru alți 18 ani materialul istoric despre regimentul II, iar însăși monografia să o continue unul dintre membrii aceleiași regiment. Ce mai știi, poate că Năsăudul va pune și un premiu pentru o monografie, a cărei compunere și publicare au ajuns a fi un punct de onoare pentru dânsul.

Ministerul unguresc, întemeiat pe legile improvizate din aprilie 1848, credea că are acum în posesia sa toate regimentele staționate nu numai în Ungaria propriu-zisă, ci și în Croația, Slavonia, în Banat și în Transilvania, împreună cu regimentele confiniare, cu cetățile fortificate, cu câteva sute de tunuri și cu tot materialul războinic bun, rău, cât apucase în țările situate dincoace de râul Laita. Peste aceasta, ungurenii agitau bărbătește că regimentele ungurești și transilvane, câte apucaseră sub comanda renumitului mareșal Radetzky în Italia și pe aiurea, de exemplu în Galiția, se fugea de acolo și se reîntorcea în patria lor. Într-aceea nu numai sârbii au scos curând pe minister din iluziile sale, ci și românii din Transilvania prin adunarea cea mare națională de la Blaj (15-17 mai 1848) și prin concluziile aceleia. Chiar o parte considerabilă de militari secui se opunea ordonanțelor ministerului unguresc și nu voia să iasă din secuime, nici să meargă la bătaie în contra sârbilor, iar cei care s-au înduplecat a ieși comiseră mulțime de excese brutale, atât în drum, cât și în garnizoane; așa în Brașov se făcu într-o duminică seara bătălia între militarii secui și între soldații împărătești de la regimentul Bianchi, cu care ocazie rămaseră vreo doi morți și alți câțiva răniți. Pe aiurea trăgeau cu puștile asupra trecătorilor, numai așa, din senin, răpeau tot ce le cădea în mână, iar alții se reîntorceau din drum pe la casele lor, precum văzurăm că s-a reîntors și în iunie 1866 cei porniți de la Târgu-Mureș peste Cluj înainte. La Turda și împrejur prindeau din români și românce, le tăiau părul și spoliau locuințele.

După ce războiul civil în Ungaria și Slavonia începuse a luat dimensiuni tot mai mari, și după ce ministerul unguresc reușise ca să pună în mișcare câteva companii și escadroane secuiești, în fine dete ordinul ca să scoată asupra sârbilor și un batalion de militari români din regimentul II. Pe atunci,

colonel al aceluia regiment era Iovichim un sârb, om bun, însă ignorant, lipsit de talentul de a vedea lucrurile așa cum erau, lipsit și de tăria și prezența spiritului absolut necesară mai ales în timpuri extraordinare; era locotenent-colonelul polonul Urban, bărbat mai inteligent și mai energic decât colonelul, amețit și el ca și toată lumea, prin erorile continue care se comiteau la Viena. Unul dintre maiori era românul Leon Pop, soldat din școala veche și care, ca toți românii soldați, știa să împlinească orice ordin curat în spirit militar așa cum cerea natura vocației acesteia, dacă ordinele veneau de la autoritatea legală și cunoscută. Celălalt maior, anume Atfaludi, un ungur, iarăși fără agerime de spirit, bun de a servi în timpuri normale, între acele împrejurări însă nici el însuși nu știa unde-i stă capul. Însemnăm aici aceste trăsături caracteristice înapoi, pentru că anume lui Leon Pop i s-a făcut nedreptate în acele zile volburoase când se cerea de la el lucruri imposibile, pentru maior făcut pentru serviciul la fruntarii și nu a juca rol politic. Să nu pierdem din vedere nici împrejurarea că ofițerii confiniari erau tocmai ca și cei de linie, un amestec din toate naționalitățile, unguri, sași, nemți, poloni, bohemi ș.a.; iar ofițerii de naționalitatea regimentului se vedea totdeauna și că de regulă, în minoritate, ce bătea foarte la ochi. Peste acestea, mulțime de ofițeri erau însurați și adesea binecuvântați cu familii numeroase, însă fără drept de pensie pentru femeie și copii.

Între aceste conjuncturi veni ordinul ca să iasă și un batalion românesc la Banat. Acel batalion se compuse din companiile culese din regimentul întreg și pe cât numai s-a putut, tot din juni viguroși, încă neînsurați, pentru ca familiile să nu fie lipsite de capii lor. Companiile concentrate în Năsăud la stațiune de colonel, formate în batalionul I, pleacă duminică 23/11 iulie 1848 către noua lor destinație fatală. În 26 batalionul ajunge în opidul Dej, unde-l aștepta colonelul Jablonsky și un comisar de război unguresc, anume Schopf, care era sas trecut la insurgenți, cu scopul ca să-și ia jurământul pe noua constituție a Ungariei, iar garda națională maghiară formată acolo ca și în toată țara în lunile din urmă, întâmpina pe batalion în piață cu stindardul tricolor unguresc și cu scopul de a-l da pe acesta și a-i lua pe cel împărătesc negru galben sub care jurase de atâtea ori. Spre a face românilor tricolorul unguresc mai plăcut, locuitorii din Dej scoaseră și câteva buti de vin cu care voiau să ospeteze pe feciori. Românii auziseră încă pe drum că planul era ca să le smulgă din mână drapelul împărătesc. Această împrejurare făcu pe feciori ca să aleagă îndată doi sergenți care să meargă la raport. Acestora li s-a permis a merge la Jablonsky, care venise ca supleant al unui general de brigadă. Sergenții admiși la raport se rugară în numele feciorilor batalionului că „dacă este ca să li se ia jurământul ostășesc din nou, să nu se adauge nimic la cel vechi, căci batalionul este decis a-și vărsa sângele și a-și da viața pentru drepturile înaltei case împărătești”.

Colonelul Jablonsky care și el însuși se afla pentru poziția și persoana sa în situație foarte critică, cum am zice, șezând în două luntre, avu atâta prudență ca să nu mai forțeze lucrurile și așa lua de la batalion tot numai jurământul vechi, după care se auzi un întreit „Să trăiască împăratul!”. Din acel moment garda națională afla cu cale a se retrage iute din piață luând cu sine și butile cu vin. Comisarul Schopf făcu îndată relația sa către ministerul unguresc despre cele întâmplate la Dej cu batalionul

românesc ceru, totodată, ca pentru districtul Năsăudului să denumească un comisar gubernial (kormany biztos), iar în această calitate a fost denumit viceșpanul (viceprefect) Mihail Gabor, care fu autorizat a publica și în acel district legea stataria (Jus statarium, Standrecht), proclamată mai de înainte de baron Nicolae Vay pentru țara întreagă după care urma ca, precum se făcuse în alte ținuturi, așa să se ridice și în acel district furcile la fiecare comună ca simbol al noilor libertăți constituționale, ceea ce însă în cercul regimentului nu s-a putut executa.

De la Dej, batalionul trecu pe la Cluj, înainte la Oradea-Mare, unde a ajuns în 5 august, de unde, în 7 și 8 a fost înaintat în mesuri accelerate pe care până la Seghedin, cu scop că de acolo să fie transmis iute în castrele de la Becia Veche (O.Becse), spre a se bate cu sârbii, însă până să ajungă ordinul de la Pesta, batalionul stete în Seghedin patru zile. În 12 august batalionul primi ordin de marș la Becea; feciorii însă fără pic de conspirațiune, fără cea mai mică coînțelegere cu ofițerii de care nici că putea să fie vorba, declarară în unanimitate, rotund și răspicat, că zău ei în contra sârbilor nu se vor bate, prin urmare nici în castrele ungurești nu vor merge, căci ei și sârbii au tot acel drapel împărătesc și ei nu pot pușca în propriul lor drapel; să-i ducă în oricare alte castre, asupra oricărui alt inamic și se vor bate cum s-au bătut și părinții lor. Feciorii atâta știau și atâta răspundeau. Ei, însă, în dimineața din 13 august scurtară vorba și în loc de a pleca spre Becea se reîntoarseră peste podul Tisei către Banat în sunetul muzicii și seara ajunseră la Beba. Dintr-un document al cărui cuprins se va vedea mai la vale, vom cunoaște că și în Cluj se făcuse încercarea de a îndupleca pe acest batalion ca să pună jurământ pe Uniunea Transilvaniei cu Ungaria și, în genere, pe noua constituție ungureană, că feciorii au denegat acel jurământ și s-au ținut de cel vechi deșu mai înainte.

În 14 august, batalionul pausa în Beba. În aceeași zi ajunse în acea stațiune colonelul Marziany și un comisar ministerial care, ajutați de maiorul Leon Pop, înduplecară pe batalion ca să se reîntoarcă la Seghedin, plecând chiar în seara de 14. Ceea ce influențase mai mult asupra voinței feciorilor a fost împrejurarea că maghiarii puseseră mâna pe conducătorul Ordace, pe caii maiorului Pop și ai căpitanului Petrizzovich, cum și pe câțiva feciori care ajunseră de la Oradea mai târziu la Seghedin. Văzând ofițerii că soldații se reîntorc fără voie, că sunt foarte cătrâniți și că descarcă ici-colea câte o pușcă, toți apucară înainte pe trăsuri sau călare, lăsând batalionul de capul său...

Batalionul ajunse la Seghedin în 15, îndată și fu imbarcat pe corăbioare spre a fi transportat pe râul Tisa în sus la Solnoc, de unde în 17 a și fost pus pe calea ferată (deschisă cu puți mai înainte) spre a fi transportat la Vatiu (Waitzen), de unde în 18 pus fiind pe vapoare, în 20 ajunse la Presburgu (Posionu).

În Presburgu batalionul fu trecut în revistă de către generalul de cavalerie, comitele Lamberg, și de generalul-maior Graser. În 21 pausând batalionul în cazarmă, comitele Lamberg în loc de a-l trata după rigorile legilor ostășești pentru denegarea subordonării la Seghedin, îi dăruie trei butoaie de vin și asista în curtea cazarmii ore întregi la petrecerile și dansurile naționale ale feciorilor. Acest incident se

explica ușor din împrejurarea că generalul comite Lamberg încă fusese unul din acei magnați ai Ungariei care condamnaseră din suflet erorile comise la Viena. Lamberg a și plătit-o cu viața.

Între 22 august și 16 octombrie, batalionul sa afla împărțit și dislocat la Presburg, Leopoldstadt și Sopron (Oedenburg). Îndată însă, pe la începutul lui septembrie ministrul Meszaros delega o comisie însărcinată a investiga fapta de insubordonare a batalionului întâmplată la Seghedin.. în același timp, se auzea și se citea prin ziarele maghiare amenințările și presiunile cele mai sălbatice, ca batalionul românesc să fie decimat prin tragere la sorți, încât ror al zecelea fecior să moară de glonț sau în furci. Comisia care se asediase în Presburg, sub asemenea presiune a fanatismului, își termina investigațiile sale în vreo două săptămâni. Rezultatele investigației și opiniile comisiei se pot cunoaște pe larg din relatarea cea memorabilă compusă de căpitanul auditor Leitzendorfer sub data de 20 septembrie 1848 și înaintată ministrului la Buda. Acea relatare, compusă în limba germană, se poate considera ca o capodoperă, dar și ținuta feciorilor din acel batalion românesc este și rămâne un model de virtute națională și civilă, căci necum să se afle un singur trădător, dar nici măcar vreunul care să se clatine, să stea în cumpănă; toți pentru unul și unul pentru toți și, în fine, toți decisi a suferi și a muri pentru convicțiunile aduse de acasă în pieptul lor.

Relatarea sus-citată a scoatem în traducere, cât prescurtată, după o copie germană, pe care avu bunătate a ne-o comunica căpitanul Nichita Ignat, împreună cu alte documente și cu un memoriu particular al său, de care ne folosirăm foarte bine în această parte a monografiei.

Iacă opinia comisiei dezvoltată prin pana căpitanului auditor Leitzendorfer.

(Va urma)

Românii ținând drumul lui Napoleon cel Mare

- Episod din istoria militară a românilor ardeleni -

GEORGE COȘBUC¹

Din istoria campaniei lui Napoleon în Italia (1796–1797) e cunoscut faptul, că războinicul împărat – pe atunci numai general tânăr, de 24 de ani – trei zile s-a zvârcolit degeaba să respingă un batalion de austrieci, pe care dacă l-ar fi putut birui, ar fi zdrobit întreaga armată austriacă.

În raportul ce-l face însuși Napoleon către directorul republicii spune limpede „că singur acest batalion l-a adus în neputința de-a înconjura și de-a nimici cu totul armata austriacă. El admiră curajul acestui batalion îndrăcit și n-are destule cuvinte să laude îndărătnicirea acestor nemți, a

căror rezistență a fost într-adevăr neînchipuit de eroică. Cronicarii pun în gura lui Napoleon cuvintele, că de-ar avea el un asemenea batalion, ar ajunge la Viena în trei zile.

---

¹ *Familia*, Anul XXXVIII, Oradea-Mare, Nr. 15, 14/27 aprilie 1902, pp. 172-173.

Napoleon însă nu știa pe cine laudă. Acest batalion nu era de nemți. În întreg batalionul era un singur neamț, maiorul, și-l chema Voestenradt, toți ofițerii și soldații batalionului până la unul erau români. Ei, românii au apărat podul, peste care n-a putut trece Napoleon trei zile de-a rândul, cu toate că el, după însăși spusele sale, s-a opintit în chipul cel mai disperat să forțeze podul și zăgazul de peste Apone și mocirloasele lui maluri.

Era batalionul al doilea dintr-al doilea regiment de plăieși români, din nordul Ardealului. Celelalte două batalioane ale regimentului se luptau pe vremea aceasta la Rin cu oștirile republicii. Românii pe vremea aceea formau în Austria o armată separată, un corp mic compus din două regimente de infanterie, cu tunuri și unul de cavalerie. Regimentul de cavalerie n-a avut prilej să se distingă în lupte; regimentele de infanterie însă – unul în nord la Năsăud, altul în sud, la Făgăraș, – a fost oaste de elită, o dorobănțime despre care un istoric austriac zice că „era singura oaste, pe ale cărei urme puteau habsburgii s-alerge cu încredere vegheată pe câmpul de luptă”.

Termenul obișnuit de „phalanx valachica prima, secunda, tertia” pentru batalioanele unui regiment și ale celui alt se regăsește mai prin toate ordinele de zi ale armatei austriece, până la 1866, date pe timpul luptelor câte le-au purtat habsburgii de la 1796 încoace. Ele a fost avangarda oștilor imperiale și de nenumărate ori generalii își cereau onoarea de a li se da câte un batalion „transilvanico-valah” sub comanda lor. Și iarăși de multe ori, după multe lupte mari. Câte-o „phalanx valachica” era scoasă și lăudată în fața întregii armate („în conspectu totius exercitus” e termenul întrebuițat de generali, în rapoarte).

După ce Napoleon veni în Italia și luă comanda supremă, oștirile au fost bătute mereu. Împăratul Austriei, văzându-se strâmtorat, a trimis în Italia alte două corpuri de armată. Într-unul din acestea se afla și batalionul românesc al doilea. Amândouă corpurile aveau să se unească, dar nu le-a dat răgaz Napoleon. În cele dintâi zile Napoleon a fost bătut de primul corp la Piave, a fost respins apoi după câteva zile de la Verona, iar în a treia luptă la Galdiero, unde Napoleon a atacat pe austrieci cu toată puterea oștilor sale, a aflat atâta rezistență încât a trebuit să se retragă și a intrat în griji, căci sosea celălalt corp de armata din Tirol și-i cădea în spate. Napoleon atunci a atacat din nou corpul de oaste ce-l avea în față, ca să-l împingă îndărăt și să-și facă drum larg.

Pozițiunea cea mai importantă pe care trebuia s-o ia Napoleon era tocmai podul de la Arcolo, la Areda Veneției. Dacă ar fi luat francezii podul, armata austriacă ar fi fost la rândul ei, ca înconjurată și atacată de la spate, și ar fi fost fără doar și poate nimicită.

Apărarea podului a fost încredințată batalionului românesc. Se înțelege, malul era de altă oaste, dar podul însuși era dat în seama românilor.

Chiar în capul podului stătea căpitanul *Rotar*, care a și fost ucis în ziua dintâi. După datele oficiale, cei ce s-au luptat în fruntea frunții au fost stegarul *Toader Răul*, sergentul *Găvrilă* și căpitanul *Herța*, cu cetele lor.

Nu e de comparat, bineînțeles, dar cu toate acestea pomenesc aici lupta de la Călugăreni pentru că amândouă aceste lupte au fost dovezi vii înaintea lumii întregi despre vitejia și vrednicia românilor. În fața acestei nebiruite falange de inamici, a luat atunci Napoleon steagul și a comandat atacul în persoană. În învălmășeală, adjutantul său, Muinon, a căzut lângă el, Lanes generalul a fost rănit, și însuși Napoleon apucat de vârtejul soldaților săi care fugeau, a ajuns în mocirlă și a scăpat cu greutate din noroi.

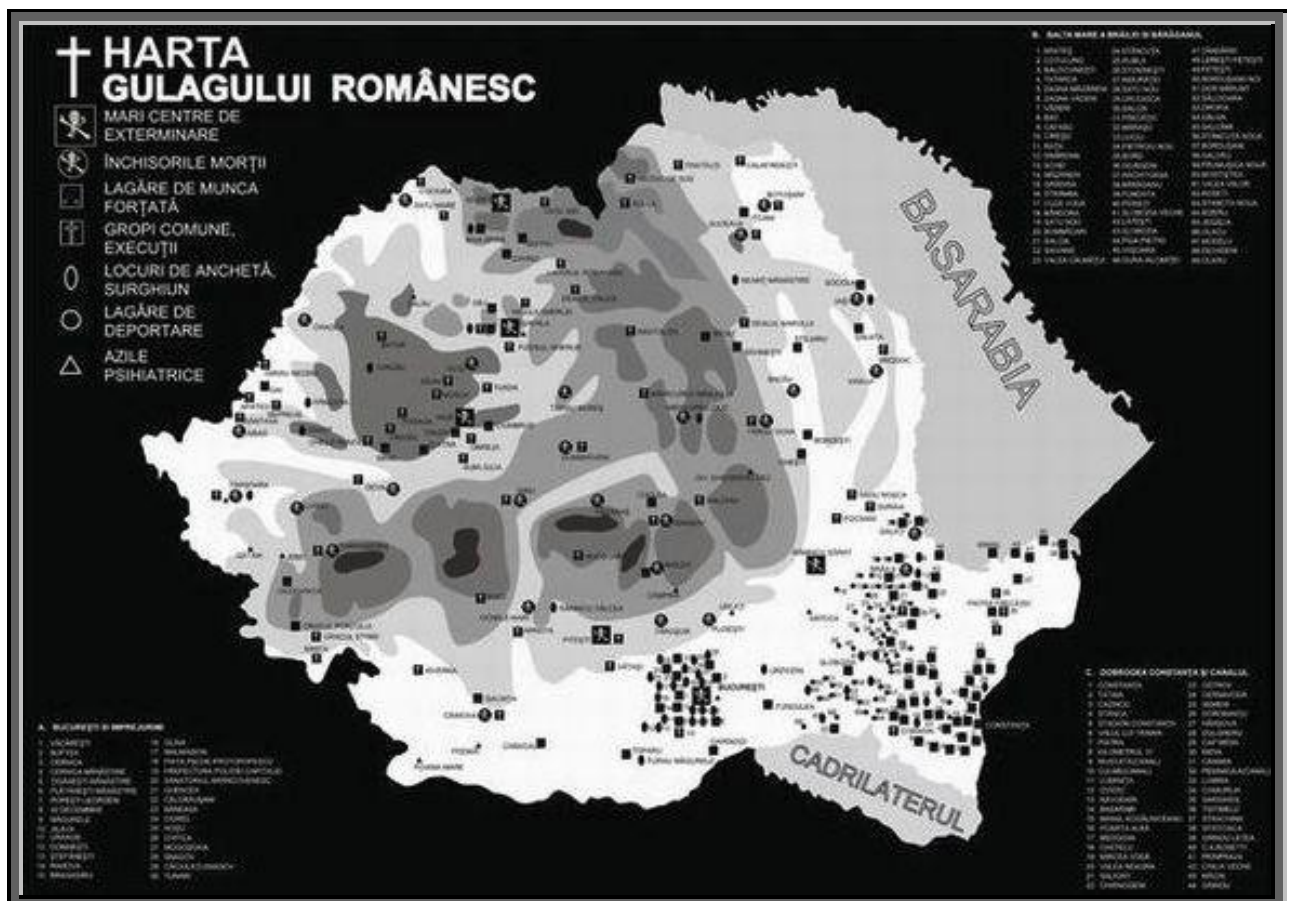
A doua zi lupta la pod, cu românii a ținut din zori până seara. Napoleon însă, prin mișcări dibace, a înconjurat poziția și a făcut a treia zi pe la amiazi să se retragă austriecii din poziția lor. Românii însă la pod au ținut lupta până în amurg și apoi s-au retras și ei.

Într-acele trei zile au murit din batalion un căpitan și 135 de ostași, 3 căpitani și 2 locotenenți și 654 de soldați au fost răniți. Un căpitan cu 45 de oameni au ajuns în captivitate. Dintre răniți au murit în zilele viitoare 260, așa că apărarea podului au plătit-o românii cu viața a 395 de oameni, în mâinile românilor au încăput 350 de francezi, luați ca prizonieri. Într-aceste trei zile a fost o luptă grozavă, ceea ce se vede din numărul morților care se ridică la 20.000, cam pe atâția francezi câți și austrieci.

Acesta a fost „îndrăcitul” batalion, pe care-l laudă Napoleon cu așa de mari cuvinte. O „falangă valahică”. Iar fapta ei, care i s-a părut așa de eroică și îndrăzneță celui mai îndrăzneț general al timpurilor moderne, a fost și atunci recomandată prin ordin de zi, ca exemplu de statornicie și vitejie, și este și astăzi preamărită și neuitată. Și acum se mai dă ca exemplu fie prin scrieri istorice, fie prin cărți de citire tineretului, numai cât — se înțelege — batalionul e numit „de nemți” sau cel puțin „batalion austriac,” dar nimeni nu-și mai aduce bine-bine aminte, că el într-adevăr era „transilvanico-valah”.

RĂNILE COMUNISMULUI

Către Serviciul Securității Poporului Bistrița

Am onorarea a vă înștiința înainta mai jos în copie, în informații privind o grupă dvs. de acțiune culese prin organele noastre și care ar trebui să fie verificate, apoi la lua măsurile ce le ve-ți crede de cuviință.

Chesterul Poliției Ioan Oltean

1. Există informația neverificată din care rezultă că ep. gr. cat. de Cluj dr. Iuliu Hossu a trimis o circulară către toți preoții bisericii respective care a fost colportată clandestin și în care să nu adere la unirea cu Biserica ortodoxă. Totodată a dat direcții preoților care (nu) au aderat la unire să facă slujbe religioase în fiecare seară cu credincioșii țării pentru ca Dumnezeu să îi întoarcă pe conducătorii țării să nu mai facă unirea.

La Năgăuud asemenea slujbe a organizat în mai multe seri vicarul Simion Pop care a îndemnat populația să nu părăsească credința afirmând că el nu-și va părăsi religia, chiar dacă-l vor împușca.

Acesta este un instigator periculos.

Pe teritoriul rural operațiunile pentru unificarea bisericii merg înecvoios din cauza rezistenței preoților care sfătuiesc populația să nu semneze.

În comuna Sângeorz Băi au semnat pentru unire numai vreo 40 de familii, iar preotul care a instigat pe ascuns a refuzat categoric să semneze.

O CIRCULARĂ A EPISCOPULUI GRECO-CATOLIC DR. IULIU HOSSU ÎN VIZORUL SECURITĂȚII

VIRGINIA PUIE (JARDA)¹

Poliția de Reședință Bistrița

Cabinet

Nr. 375 din 17.10.1948

Către Serviciul Securității Poporului Bistrița

Am onoarea a vă înainta mai jos în copie informații privind câmpul dumneavoastră de acțiune culese de organele noastre și care urmează a fi verificate, apoi la măsurile ce le veți crede de cuviință.

Chestorul Poliției Ioan Oltean

Există informația neverificată din care rezultă că episcopul greco-catolic de Cluj, Dr. Iuliu Hossu, a trimis o circulară către toți preoții bisericii respective care a fost colportată clandestin și în care să nu adere la unirea cu Biserica ortodoxă. Totodată a dat directivă preoților care (nu) au aderat la unire să facă slujbe religioase în fiecare seară cu credincioșii țării pentru ca Dumnezeu să îi întoarcă pe conducătorii țării să nu mai facă unirea.

La Năsăud, asemenea slujbe a organizat în mai multe seri vicarul Simion Pop care a îndemnat populația să nu părăsească credința afirmând că el nu-și va părăsi religia, chiar dacă-l vor împușca.

Acesta este un instigator periculos.

Pe teritoriul rural operațiunile pentru unificarea bisericii merg anevoios din cauza rezistenței preoților care sfătuiesc populația să nu semneze.

În comuna Sângeorz-Băi au semnat pentru unire numai vreo 40 de familii, iar preotul, care a instigat pe ascuns, a refuzat categoric să semneze.

---

¹ **Virginia Puie**, *Comunitatea greco-catolică din orașul Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, în perioada comunistă (1948-1989)*, Lucrare de licență - Anexe, Arhiva Facultății de Teologie Greco-Catolică (A.F.T.G.C.) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.

DESPRE OAMENI, TIMPURI, LOCURI...

Prof. ec. Ștefania Monica Măgurean

„Trec ani la rând și nici un gând nu mi-ai trimis,

Sau ai uitat cu-adevărat că nu mi-ai scris,

Te port mereu în gândul meu,

Te port cu toată dragostea...!”

Remus Dale, originar din Năsăud, coleg de clasă cu doamna Igi Rusu Mateciuc, a fost întemnițat pentru că a îndrăznit să se îndrăgostească de poporul român. Avea ceva din aerul lui Coșbuc. Remus Dale era un talent într-ale literaturii. Miliția îi confiscase toate poeziile - zece caiete. De altfel și tatălui meu, preotul Vasile Baziliu Rusu din Ilva Mică, i-a fost confiscată o mașină de scris “Olimpia” pe care o ascundea sub altar, cumpărată din Budapesta cu 72 de pengo, banii ungurești din acele timpuri. Mă întreb unde se află acum acele bunuri, declară doamna educatoare Igi Rusu Mateciuc, astăzi în vârstă de 87 de ani. Căci din memoriile domniei sale aștern aici gânduri în semn de omagiu, evocând personalități ale Ținutului Năsăudean.

Societatea *Virtus Romana Rediviva* din vremea aceea era un focar de virtuți morale, spirituale, sociale, culturale. „Sângeorzul a fost o veche vatră de cultură și credință strămoșească” spunea Mircea Vlădică în cartea lui „Monografia orașului Sângeorz-Băi”. Profesorul Gavrilă Scridon de la Liceul Grăniceresc din Năsăud era originar din Sângeorz-Băi, verișor cu Octavian Scridon, profesor emerit alături de Găzdac, Husar și alții de la același liceu de elită.

Remus Dale s-a întâlnit la Pitești, cea mai grea închisoare de pe atunci, cu Octavian Alexi, originar din Sângeorz. După eliberare, l-am întâlnit, spune doamna Igi Rusu, pe peronul gării din Năsăud. Mi-a spus că Octavian a murit, dar el a rezistat. M-a durut sufletul, căci eu mi-am iubit colegii ca pe frați. Era îmbrăcat într-un maieu și un veston. Întors acasă a gasit-o pe sora lui, activistă de partid, care i-a spus: „De ce ai venit acasă? Îmi faci greutate!” Eu văzându-l cu straietele acelea, i-am dat câteva schimburi de haine de la fostul meu soț, Pilu, haine cu care mergea la concerte. I-am pregătit împreună cu mama mea, preteasa de la Ilva Mică, un pachet în care am pus: patru cămăși bune și un pantalon, slănină, brânză, o prăjitură făcută în casă.

Cu toată încurajarea pe care i-am insuflat-o, la scurt timp, **Remus Dale** avea să se spânzure, nemiștând psihic la presiunea familiei. Remus este înmormântat la Năsăud, în locul în care mi-am înmormântat și eu comoara sufletului meu, băiețelul de numai cinci anișori.

„Lacrimi de dor, strivite-n pleoapele-adormite,

Curgeți ușor, din inimi dragi neprihănite.

Lacrimi de dragoste și de-alinare,

Curgeți ușor și-aduceți iar înseninare.

Sunt istovit și frânt de-o așteptare,

Lacrimi de dor, curgeți ușor...”

(romanță de demult)

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

Nr. MATRICOL 1833
Anul 1951 luna noiembrie ziua 4

NUMELE Dale Pronumele Remus

1. Născut în anul 1946 luna aprilie ziua 1 în Comuna Trănești
Raionul ... Regiunea ...

2. Locul de naștere ... și al ...
Raionul ... Regiunea ... Nr. ...

3. Ocupația în prezent ... în trecut ...

4. Ocupația deținutului în prezent ... în trecut ...

5. Ocupația soțului în prezent ... în trecut ...

6. Ocupația părinților în prezent ... în trecut ...

7. Ocupația părinților în prezent ... în trecut ...

8. Originea socială ...

9. Cetățenia ... studiul ...

10. Starea civilă ... numele soț ... copii ...

11. Serviciul militar: ctg ... gradul ... unitatea careia aparține ...

12. Apartenența politică a deținutului în prezent ... în trecut ...

13. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are) ...

SEMNALMENTE: înălțimea ... m. fruntea ... nasul ... gura ... bărbia ...
ochii ... sprâncenele ... barba ...
orechea ... mustața ... semne particulare ...

SITUAȚIA JURIDICĂ:

a) ANTECEDENTELE PENALE ...

Dacă este infractor din obicei ... cu mandatul de arestare art. ...

b) PREVENIT, deposedat de ... Nr. ... /195... pentru fapt ... cu mandatul de arestare art. ...

Descrierea pe scurt a faptului ...

Prin ordonanța definitivă Nr. ... /195... emisă de ... rămas sub stare de arest până la terminarea judecării. cu ordinul Nr. ...

c) ÎNTEFNAT, de către ... Se mai menține ca ... N-rele ...

Egri provizorii ... Pedepse disciplinare ... Portarea ... Egri definitive ... Cum a muncii ...

Fișa matricolă penală a deținutului Remus Dale (conform Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICMER))

CONDAMNAT   înmatricolat în ziua de 4.11.57   primit de la Pen. Jilul

Numărul înmatriculării și instanța care a emis	Numărul hotărârii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă, articolul, codul sau legea la care se învecinează	Durata și felul pedepsei	Consultări, reduceri, grațieri, adăugiri, compoziții, contopiri	Data începerii pedepsei			Data expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
<u>1714</u>	<u>113/1957</u>	<u>furt</u>	<u>1 an</u>		<u>1</u>	<u>15</u>	<u>1957</u>	<u>1</u>	<u>15</u>	<u>1958</u>
Descrierea pe scurt a faptului: <u>de autoturist auto</u>										
				<u>anulat conf. Dec. 544/954 j. 08/60331/58</u>						
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului: <u>Taluz 50046/29 III 955</u>										

Observațiuni

Esiri provizorii (transferări în afaceri judiciare, spitale, evadări) 2. IX 1957 reputat greșit

Reprimiți din esiri provizorii

Transferări definitive 28. III 1958 în Colonia Penit. nr. 78278/106

Cum a muncit și meseria însoțită

Premii, evidențieri 12. III 1958 Tranz. Greșit 160591/58

Scoli urmate în penitenciar

Pedepse disciplinare

Purtarea

Readaptat sau nu 13. V 1955 eliber. prin expir. ped. 6/7

Esiri definitive

Plecat în câmpul muncii

Impresiunea degetului arătător stâng

Seamănătura delinct Remus Dale

Pila a fost înțornită de Colonia Penit. nr. 78278/106

Verificat și găsit în conformitate cu actele de deținere la dosar

DIRECTOR
Hambirescu

Secretar de Orefă
10/11/57

Fișa matricolă penală a deținutului Remus Dale (conform Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER))

PRESA COMUNISTĂ ÎN REGIUNEA RODNA (1951-1952)

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Legea nr. 5 din 7 septembrie 1950¹ pentru o nouă organizare administrativ-economică a Republicii Populare Râmâne (R. P. R.) împărțea teritoriul țării în: regiuni, raioane, orașe și comune (art. 1). Regiunile înființate au fost în număr de 28. Printre regiunile înființate figura și Regiunea Rodna, cu reședința în orașul Bistrița (art. 9). Avea în componența sa 4 raioane: Bistrița, Beclean, Năsăud și Vișeu. Sfera de activitate era complexă, cuprinzând practic toate domeniile de activitate, urmărindu-se o centralizare la nivelul regiunii.

În baza acestei legislații, care a fost completată cu Decretul nr. 259 din 1950, Sfatul Popular al Regiunii Rodna avea următoarele sarcini:

- asigura respectarea legilor și înfăptuirea organelor superioare;
- contribuia la întărirea puterii de apărare a țării;
- participa la realizarea planului de stat a bugetului;
- coordona activitatea întreprinderilor;
- întărea gospodăriile agricole;
- asigura respectarea drepturilor cetățenești;

¹ *Buletinul Oficial* din 8 septembrie 1950.

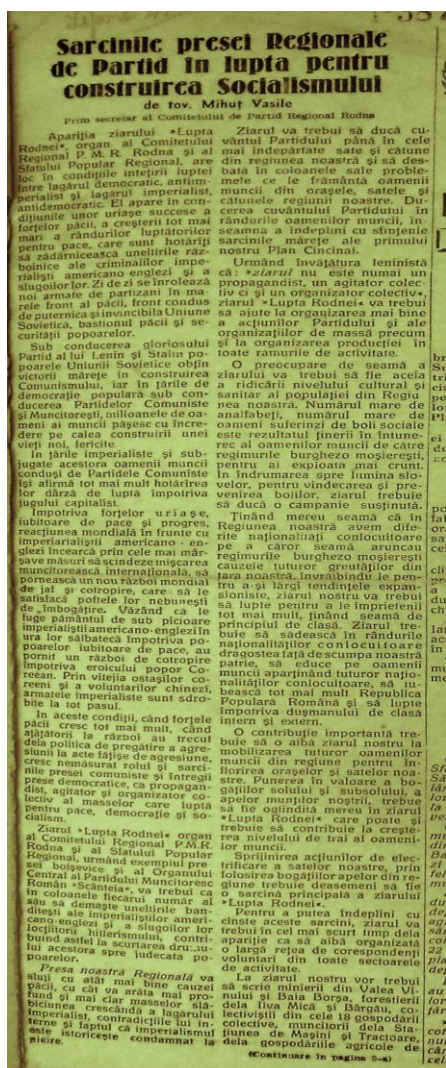
- asigura ridicarea nivelului cultural și politic, lichidarea analfabetismului, dezvoltarea învățământului;

- asigura ocrotirea sănătății¹.

Unul dintre mijloacele prin care „ridicau nivelul cultural” era presa scrisă. Pentru aplicarea schimbărilor și înnoirilor într-un nivel angajat a fost apariția ziarului regional „Lupta Rodnei”, al cărui prim număr a apărut în data de 2 februarie 1951. Acest ziar a fost organul de presă al Comitetului regional al Partidului Muncitoresc Român (PMR) Rodna și al Sfatului popular regional.

Redacția și administrația au fost stabilite la Bistrița, orașul de reședință al regiunii. Tot în acest oraș era și tipografia unde se tipărea acest ziar².

Coordonatele ideologice și politice ale ziarului, ca ale întregii prese comuniste de acest gen, au fost tratate și subliniate în editorialul semnat de Mihuț Vasile, primul secretar al Comitetului de Partid Regional Rodna, al cărui conținut îl redăm în rândurile ce urmează:

Apariția ziarului are loc în condițiile întezirii luptei între lagărul democratic. El apare în condițiunile unor uriașe succese ale forțelor păcii, a creșterii tot mai mari a rândurilor luptătorilor pentru pace, care sunt hotărâți să zădărnicească uneltirile războinice ale criminalilor imperialiști americano-englezi și a slugoilor lor. Zi de zi se înrolează noi armate de partizani în marele front al păcii, front condus de puternica și invincibila Uniune Sovietică, bastionul păcii și securității popoarelor.

Sub conducerea gloriosului Partid al lui Lenin și Stalin popoarele Uninuni Sovietice obțin victorii mărețe în construirea comunismului, iar în țările de democrație populară sub conducerea Partidelor Comuniste și Muncitorești, milioanele de oameni ai muncii pășesc cu încredere pe calea construirii unei vieți noi, fericite.

În țările imperialiste și subjugate acestora, oamenii muncii, conduși de Partidele Comuniste, își afirmă tot mai mult hotărârea lor dărză de luptă împotriva jugului capitalist.

Împotriva forțelor uriașe, iubitoare de pace și progres, reacțiunea mondială în frunte cu imperialiștii americano-englezi încearcă prin cele mai mârșave măsuri să scindeze mișcarea muncitorească internațională, să pornească un nou război mondial de jaf și cotropire, care să le satisfacă poftele lor nebunești de îmbogățire. Văzând că le fuge pământul de sub picioare, imperialiștii americano-englezi în ura lor sălbatică împotriva popoarelor iubitoare de pace, au pornit un război de cotropire a eroicului popor coreean. Prin vitejia ostașilor coreeni și a voluntarilor chinezi, armatele imperialiste sunt zdrobite la tot pasul.

¹ Cornelia Vlașin, Direcția Județeană a Ahivelor Naționale Bistria-Năsăud, Prefață la Fondul Sfatul Popular al Regiunii Rodna, pp. 1-2.

² Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva – vol II*, Bistrița, 1974, pp. 174-175.

În aceste condiții, când forțele păcii cresc tot mai mult, când ațâțătorii la război au trecut de la politica de pregătire a agresiunii la acte fățișe de agresiune, cresc nemăsurat rolul și sârcinii presei comuniste și întregii prese democratice, ca propagandist, agitator și organizator colectiv al maselor care luptă pentru pace, democratice și socialism.

Ziarul „Lupta Rodnei”, organ al Comitetului Regional PMR Rodna și al Sfatului Popular Regional, urmând exemplul presei bolșevice și al organului al PMR „Scânteia”, va trebui ca în coloanele fiecărui număr al său să demaște uneltirile banditești ale imperialiștilor americano-englezi și a slugoilor lor, loctiitorii hitlerismului, contribuind astfel la scurtarea drumului acestora spre judecata popoarelor.

Sarcinile presei Regionale de Partid în lupta pentru construirea Socialismului

(Urmare din pagina 1-a)

Stat, funcționarii și învățătorii și în general toți oamenii muncii dela orașe și sate.

În felul acesta ziarul va fi legat de mase prin zeci și sute de corespondenți, despre care tovarășul Stalin ne învață că: „ei sunt înainte de toate, cei ce au menirea de a scoate la iveală lipsurile vieții noastre publice sovietice, luptătorii pentru înlăturarea acestor neajunsuri, comandanți ai opiniei publice proletare, care se străduiesc să îndrume forțele necesare ale acestui factor de o covârșitoare însemnătate pentru ajutorarea Partidului și a puterii sovietice în opera atât de grea a construcției socialiste».

Comitetul Regional P. M. R. Rodna, la apariția organului său de presă »Lupta Rodnei« își ia angajamentul de al sprijini permanent pentru a deveni o armă puternică de luptă în mâna oamenilor muncii din Regiunea noastră, un propagandist, agitator și un organizator colectiv, contribuind astfel la opera de construire a socialismului în țara noastră.

Comitetele de Partid Raionale, Organizațiile de Bază din întreprinderi, instituții și sate, Sfaturile Populare, organizațiile de

massă, trebuie să dea tot sprijinul ziarului. Organele de Partid și de Stat trebuie să sprijine corespondenții de presă din câmpul muncii, împiedecând orice manifestare birocratică, de îngâmfare și dispreț față de critică și autocritică, apărându-i și combătând cu tărie orice tendință de persecutare a corespondenților.

Pentru ca ziarul »Lupta Rodnei« să-și poată îndeplini sarcinile care îi stau în față, trebuie să folosească în fiecare număr al său minunata armă a criticii și autocriticii, având în această privință de urmat exemplul presei Sovietice și al Organului Central al Partidului Muncitoresc Român »Scânteia«.

Mergând mereu pe aceeași cale ziarul nostru va putea să aducă o contribuție prețioasă în transformarea Regiunii noastre, din Regiune bogată cu oameni săraci în Regiune și mai bogată cu oamenii cu un nivel de trai ridicat. În felul acesta ziarul »Lupta Rodnei« va aduce o contribuție la întărirea scumpei noastre Patrii pentru ca ea să fie un factor tot mai puternic în marea luptă pentru pace ce se duce sub conducerea puternicei Uniuni Sovietice și a Marelui Stalin.

Presa noastră regională va sluji cu atât mai bine cauzei păcii, cu cât va arăta mai profund și mai clar maseslor slăbiciunea crescândă a lagărului imperialist, contradicțiile lui interne și faptul că imperialismul este, istoricește, condamnat la pieire.

Ziarul va trebui să ducă cuvântul partidului până în cele mai îndepătate sate și cătune din regiunea noastră și să dezbată în coloanele sale problemele ce le frământă oamenii muncii din orașele, satele și cătunele regiunii noastre. Ducerea cuvântului partidului în rândurile oamenilor muncii, înseamnă a îndeplini cu sfințenie sarcinile mărețe ale primului nostru plan cincinal.

Urmând învățătura leninistă că: »ziarul nu este numai un propagandist, un agitator colectiv, ci și un organizator colectiv», ziarul »Lupta Rodnei» va trebui să ajute la organizarea mai bine a acțiunilor partidului și ale organizațiilor de masă, precum și la organizarea producției în toate ramurile de activitate.

Preocupare de seamă a ziarului va trebui să fie

aceea a ridicării nivelului cultural și sanitar al populației din regiunea noastră. Numărul mare de analfabeți, numărul mare de oameni suferinzi de boli sociale este rezultatul ținerii în întuneric al oamenilor muncii de către regimurile burghezo-moșierești, pentru a exploata mai crunt. În îndrumarea spre lumina slovelor, pentru vindecarea și prevenirea bolilor, ziarul trebuie să ducă o campanie susținută.

Ținând mereu seamă că în regiunea noastră avem diferite naționalități conlocuitoare pe a căror seamă aruncau regimurile burghezo-moșierești cauzele tuturor greutăților din țara noastră, învrăjbindu-le pentru a-și lărgi tendințele expansioniste, ziarul nostru va

trebuie să lupte pentru a le împrieteni tot mai mult, ținând seamă de principiul de clasă. Ziarul trebuie să zidească în rândurile naționalităților conlocuitoare dragostea față de scumpa noastră patrie, să educe pe oamenii muncii aparținând tuturor naționalităților conlocuitoare, să iubească tot mai mult Republica Populară Română și să lupte împotriva dușmanului intern și extern.

O contribuție importantă trebuie să o aibă ziarul nostru la mobilizarea tuturor oamenilor muncii din regiune pentru înflorirea orașelor și satelor noastre. Punerea în valoare a bogățiilor solului și subsolului, a apelor munților noștri, trebuie să fie oglindită mereu în ziarul „Lupta Rodnei” care poate și trebuie să contribuie la creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii.

Sprrijinirea acțiunilor de electrificare a satelor noastre, prin folosirea bogățiilor apelor din regiune trebuie, de asemenea, să fie o sarcină principală a ziarului „Lupta Rodnei”.

Pentru a putea îndeplini cu cinste aceste sarcini, ziarul va trebui în cel mai scurt timp de la apariție ca să aibă organizată o largă rețea de corespondenți voluntari dinn toate sectoarele de activitate.

La ziarul nostru vor trebui să scrie minerii din Valea Vinului și Baia Borșa, forestierii de la Ilva-Mică și Bârgău, colectivității din cele 18 gospodării colective, muncitorii de la Stațiunea de Mașini și Tractoare (SMT), de la gospodăriile de¹ stat, funcționarii și învățătorii și, în general, toți oamenii muncii de la orașe și sate.

În felul acesta ziarul va fi legat de mase prin zeci și sute de corespondenți, despre care tovarășul Stalin ne învață că: „... ei sunt, înainte de toate, cei ce au menirea de a scoate la iveală lipsurile vieții noastre publice sovietice, luptătorii pentru înlăturarea acestor neajunsuri, comandanți ai opiniei publice proletare, care se străduiesc să îndrume forțele necesare ale acestui factor de o covârșitoare însemnătate pentru ajutorarea partidului și a puterii sovietice în opera atât de grea a construcției socialiste”. Comitetul Regional PMR Rodna, la apariția ziarului organului său de presă „Lupta Rodnei”, își ia angajamentul de a-l sprijini permanent pentru a dovedi o armă puternică de luptă în mâna oamenilor muncii din regiunea noastră, un propagandist, agitator și un organizator colectiv, contribuind astfel la opera de construire a socialismului în țara noastră.

Comitetele de partid raionale, organizațiile de bază din întreprinderi, instituții și sate, sfaturile populare, organizațiile de masă, trebuie să dea tot sprijinul ziarului. Organizațiile de partid și de stat trebuie să sprijine corespondenții de presă din câmpul muncii, împiedicând orice manifestare birocratică, de îngâmfare și dispreț față de critică și autocritică, apărându-i și combătând cu tărie orice tendință de persecutare a corespondenților.

Pentru ca ziarul „Lupta Rodnei” să-și poată îndeplini sarcinile care îi stau în față, trebuie să folosească în fiecare număr al său minunata armă a criticii și autocriticii, având în această privință de urmat exemplul presei sovietice și al organului central al PMR, „Scânteia”.

Mergând mereu pe aceeași cale, ziarul nostru va putea să aducă o contribuție prețioasă în transformarea regiunii noastre, din regiune bogată cu oameni săraci în regiune și mai bogată cu un nivel de trai și mai ridicat. În felul acesta, ziarul „Lupta Rodnei” va aduce o contribuție la întărirea scumpei noastre patrii pentru că ea să fie un factor tot mai puternic în marea luptă pentru pace ce se duce sub conducerea puternicii Uniunii Sovietice și a marelui Stalin².

În titlul ziarului intervine o schimbare, de la numărul 22 din 30 iunie 1951, numindu-se „Rodna Muncitoare”, fără a-și modifica nimic din conținut³.

Ziarul n-a dus lipsă de corespondenți cu un „deosebit simț patriotic”. Putem enumera aici printre „cei mai harnici” pe: Burza Gheorghe, Ioan Bulea, Bilegan Iosif, Cociș Grigore, Pinteana Anchidim, Lupu Aurel, Coman Ioan, Chirai Ioan, Donciu Simion,

¹ *Lupta Rodnei*, Bistrița, Anul I, Nr. 1, 2 februarie 1951, p. 1.

² *Ibidem*, p. 5.

³ Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 176.

Dan Ion, Hangan Simion, Vasile Moldovan, Dărăban Ilie, Mirică Aurel, Harosa Nicolae, Rusu Ștefania, Florea Dumitru, Borșa Ioan, Grecu Ioan, V. Nichita, Saicu Petru, Pop Petru, Mârza Nicolae, Albu Ștefan, E. Vlădică, Florin Lică, Turicea Gavrilă, V. Ciuban, Kiss Emilia, Bodea Niculae, Ivan Iulius, Ștefan Pușcariuc, Ioan Pașcanu, Lotter Iosif, G. Bindea, Rusu Teodor, Rubin Aron, C. Macavei, Pop Petru, Iacob Timoce¹.

În preajma primului congres al corespondenților muncitori și țărani din 1951, au fost scoase în evidență unele „figuri de corespondenți de presă”:

- Hangan Simion, maestru viticol la Gospodăria de Stat „Lisenko” din comuna Lechința, raionul Beclean. În repetate rânduri tovarășul Hangan a scris ziarului despre realizările muncitorilor de la gospodărie, despre lupta pentru câștigarea campaniei de vară;

- Rusu Ștefania, instructoare de pionieri, a informat ziarele „Scânteia Tineretului” și „Rodna Muncitoare”, cu regularitate, despre acțiunile pionierilor, în special în campania de strângere a spicelor;

- Florea Dumitru, învățător din comuna Chiochiș, raionul Beclean, a fost un cunoscut corespondent al ziarului. A scris despre avântul țăranilor muncitori pentru obținerea unei recolte bogate, despre activitatea culturală din comună².

Ziarul aflându-se în al doilea an, în numărul 80 din 2 iulie 1952, publica proiectul Constituției RPR, în care se preconiza micșorarea numărului de regiuni existente, reducându-se de la 28 la doar 18. Printre cele care se desființau era și Regiunea Rodna, astfel că, în aceste împrejurări, s-a decis și încetarea apariției ziarului regional „Rodna Muncitoare”, ajuns la numărul 86, în ziua de sâmbătă 6 septembrie 1952³.

---

¹ *Lupta Rodnei*, Bistrița, Nr. 1-23, 1951; *Rodna muncitoare*, Bistrița, Nr.24-86, 1951-1952.

² *Rodna Muncitoare*, Bistrița, Nr. 29, 18 august 1951, p. 2.

³ *Teodor Tanco*, *op. cit.*, p. 178.

**În preajma primului congres
al corespondenților muncitori și țărani
Figuri de corespondenți de presă**

Hangan Simion
*este maestru viticol
la Gospodăria de
Stat »Lisenko« din
comuna Lechința,
raionul Beclean. În
repetate rânduri
tov. Hangan a scris
ziarului despre rea-
lizările muncitori-
lor dela gospodărie,
despre lupta pentru
câștigarea campa-
niei de vară.*

Rusu Ștefania
*Instructoare de
pionieri.*
*A informat ziarul
»Scânteia Tinere-
tului« și »Rodna
Muncitoare« cu re-
gularitate despre
acțiunile pionieri-
lor, în special în
campania de
strângerea
spicelor.*

Florea Dumitru
*învățător din co-
muna Chiochiș, ra-
ionul Beclean. Este
cunoscut correspon-
dent al ziarului
nostru. A scris des-
pre avântul țărani-
lor muncitori pen-
tru obținerea unei
recolte bogate, des-
pre activitatea
culturală din
comună.*

Autorii:

BARIȚIU GEORGE, uneori scris *Gheorghe Barițiu*, (n. 4 iunie 1812, Jucu de Jos, comitatul Cluj - d. 2 mai 1893, Sibiu) a fost un istoric și publicist român transilvănean, întemeietorul presei românești din Transilvania. În anul 1838 a întemeiat la Brașov *Gazeta de Transilvania*, primul ziar românesc din Marele Principat al Transilvaniei. În același an a început la Blaj publicarea *Foii pentru minte, inimă și literatură*, primul ziar literar românesc din toate timpurile. Difuzarea lor peste munți era asigurată de prietenul sau librarul Iosif Romanov. George Barițiu fost una din figurile cele mai importante ale Revoluției de la 1848 în Transilvania. În 1861, din inițiativa sa și a canonicului Timotei Cipariu, a luat ființă Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra). A fost mai întâi secretar, apoi președinte al Astreii. Asociația a editat începând din 1868 revista *Transilvania*, pe care a condus-o între 1868 și 1889. În această revistă a publicat numeroase articole și studii de istorie și politică. Colectivului redacțional al revistei *Transilvania* i se datorează editarea primei enciclopedii românești, apărută în trei volume la Sibiu, între 1898 și 1904. George Barițiu a publicat tot la Sibiu, tot în trei volume, între 1889 și 1891, principala sa operă, intitulată *Părți alese din Istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă*. A fost membru fondator al Societății Literare Române (1866), precursora Academiei Române. În anul 1893 a devenit președinte al Academiei Române.

COȘBUC, GEORGE, s-a născut la 20 septembrie 1866, Hordou, comitatul Bistrița-Năsăud, azi Coșbuc, județul Bistrița-Năsăud; d. 9 mai 1918, București) a fost un poet și traducător român din Transilvania, membru titular al Academiei Române din anul 1916. George Coșbuc s-a născut al optulea dintre cei 14 copii ai preotului greco-catolic Sebastian Coșbuc și ai Mariei, fiica preotului greco-catolic Avacum din Telciu. Poetul și-a început studiile la școala primară din Hordou, în toamna anului 1871, pe care, din motive de sănătate, le întrerupe după clasa I. Din toamna anului 1873, pentru clasele a II-a și a III-a, urmează cursurile școlii din Telciu, comună mare pe Valea Sălăuții, învățând germana cu unchiul său Ion Ionașcu, directorul școlii. În clasa a IV-a (1875), se află la *Școala Normală din Năsăud*, pe care o absolvă pe data de 21 iunie 1876. În toamna acestui an, Coșbuc se înscrie în clasa I a *Gimnaziului Fundațional din Năsăud*, de atunci datează și primele contacte cu operele literaturii române și universale: Lenau, Heine, Chamisso, Bürger și alții. La liceul din Năsăud predau profesori cu o pregătire serioasă, se pune accent pe studiul limbilor și al literaturilor clasice, încât Coșbuc și-a format aici o temeinică bază pentru cultura sa. Începe să scrie versuri și activează în Societatea de lectură Virtus Romana Rediviva a gimnaziului, din clasa a V-a (1880 - 1881) ca membru extraordinar. În mai 1884 își susține examenul de bacalaureat, după trecerea acestuia, în toamna anului 1884, se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității maghiare din Cluj, care avea pe atunci și o catedră de limbă română. A continuat studiile clasice, frecventând cursurile de istoria grecilor vechi, traducere și interpretare de scrieri alese din Cicero, teoria și istoria retoricii la greci și romani, sintaxa greacă și istoria literaturii latine. A fost numit în comitetul Societății Iulia a studenților români; își începe colaborarea la *Tribuna* din Sibiu (decembrie 1884). În noiembrie 1886, bolnav și confruntat cu diverse dificultăți materiale, nu mai figurează printre studenții clujeni, frecventând doar anumite cursuri universitare. Continuă colaborarea la *Tribuna*, publicând *Atque nos, Fata craiului din cetini, Draga mamei Dragoste păcurărească*. Ioan Slavici, directorul *Tribunei*, îl caută personal la Cluj pentru a-l atrage în redacția revistei și pentru a stabili cu el o eventuală colaborare. Publică la revista din Gherla *Cărțile săteanului român*, continuă să tipărească în *Tribuna* povești și basme versificate (*Fulger, Brăul Cosânzenii, Tulnic și Lioara*), corespundează cu Slavici, care îl cheamă la Sibiu, în redacția ziarului. Din vara anului 1887 poetul începe să lucreze ca redactor la *Tribuna*, inaugurându-se astfel o etapă hotărâtoare în formația sa. Debutul editorial are loc prin apariția la Sibiu, în Biblioteca populară a *Tribunei*. În august 1887, G. Coșbuc ajunge la Sibiu, unde va rămâne până în 1889. Sosit la București, Titu Maiorescu l-a primit în ședința Junimii din 23

decembrie 1889, ardeleanul citind, alături de I.L. Caragiale. În anul 1894 editează în colaborare cu I.L. Caragiale și I. Slavici, revista *Vatra*. În 1895 s-a căsătorit cu Elena, sora editorului C. Sfetea, și, în același an, la Craiova, i s-a născut unicul fiu, Alexandru. În ședința din 13/26 mai 1916, sub președinția lui Iacob Negruzzi, Secțiunea literară a Academiei Române hotărăște cu 4 voturi din 6, să-l propună pe George Coșbuc membru titular al Academiei. La 20 mai/2 iunie plenul academic, prezidat de Barbu Delavrancea, alege ca membru activ pe poetul George Coșbuc. La 9 mai 1918, poetul George Coșbuc moare la București.

CHITUL, IULIAN, s-a născut la 24 iunie 1872 la Hațeg, fiind unul dintre cei cinci copii ai receptorului Ioan Chitul și al soției Marta. Primele clase le face la Școala primară confesională din Gherla, apoi Gimnaziul Superior al Piaristilor din Cluj pe care-l absolvă în 1892. La 25 iunie 1898 obține titlul de doctor în medicină. A profesat ca medic peste 54 de ani. Ministerul Sănătății îl numește cu data de 12 septembrie 1928 director al băilor din Sângeorzul Român. După pensionare continuă ca medic balneolog. A fost numit chiar director administrativ al băilor în perioada 1948-1952. S-a stins din viață la vârsta de 93 ani în anul 1965.

DĂRĂBAN, ALEXANDRU, născut la 17 octombrie 1960 în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud. Licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia; Masterat în „Ortodoxie românească” – Facultatea de Teologie Ortodoxa din Cluj-Napoca; Are trei cărți publicate, precum și articole și eseuri în diferite publicații. Împreună cu profesorul Florin Hodoroga fondează revista *Pisani Sângeorzene*.

DOLOGA, DORIN, originar din comuna Romuli, județul Bistrița-Năsăud. Arhivist la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud. Absolvent al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, doctorat la aceeași universitate între anii 2003-2010, specializarea Istorie Modernă, obținând titlul de doctor în anul 2010. A publicat o serie de articole și studii privind istoria Țării Năsăudului, dar nu numai, în *Revista Bistriței*, *Acta Bacviensa*, *Archiva Moldaviae*.

MĂGUREAN, MONICA ȘTEFANIA, absolventă a Academiei de Studii Economice din București, Facultatea de Finanțe, Bănci și Contabilitate obținând diplomă de economist și profesor; Profesor discipline economice (Marketing, Finanțe și fiscalitate, Organizarea unității economice, Mediul concurențial, Analiza pieței, Contracte economice, Organizarea resurselor umane, Negocierea afacerii, etc.) în cadrul Liceului teoretic, „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi – Catedra de discipline economice; Expert contabil liber profesionist; Membră ASTRA Năsăud. Concepție, coordonare științifică și contabilă a Programului Cultural „Europeni prin Tradiții și Valori Culturale” – Editarea Dicționarului Culturii și Civilizației Populare, Vol.I-Țara Năsăudului.

POP ALEXANDRU, născut la 1859 în Sângeorgiul Român (Sângeorz-Băi), a făcut studii secundare la liceul din Năsăud și Blaj, iar cele universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București, obținând titlul de licențiat în 1893. A fost și arhivar la Biblioteca Academiei (1884-1891), în care timp a scris prima bibliografie a periodicelor românești de la 1817 până la 1887. A trecut apoi ca profesor la Liceul „Codreanu” din Bârlad unde a funcționat până la 28 august 1902, când a murit. Afară de numita bibliografie, a publicat teza de licență „Desbinarea în Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria, 1697-1701”, unii considerând-o o lucrare de începător (București, 1895).

PUIE (JARDA), VIRGINIA, născută în Sângeorz-Băi, școala primară și liceul în Sângeorz-Băi, licențiată a Facultății de Teologie Greco-Catolică (specializarea Asistentă Socială) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, actualmente locuiește în Tihău, județul Sălaj.

Cuprins

IDENTITATE

IULIAN CHITUL, *Băile de la Sângeorzul Român*.....7

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

DORIN DOLOGA, *Biserica românească din Valea Rodnei (1450-1714)*.....11

ALEXANDRU POP, *Dezbinarea în Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria (1697-1701)-IV-*.....17

TARA NĂSĂUDULUI

GEORGE BARIȚIU, *Istoria regimentului al II-lea românesc grăniceresc transilvan - III -*.....33

GEORGE COȘBUC, *Românii ținând drumul lui Napoleon cel Mare*.....42

RĂNILE COMUNISMULUI

VIRGINIA PUIE (JARDA), *O circulară a episcopului greco-catolic Dr. Iuliu Hossu în vizorul securității*.....47

ȘTEFANIA MONICA MĂGUREAN, *Despre oameni, timpuri, locuri*.....48

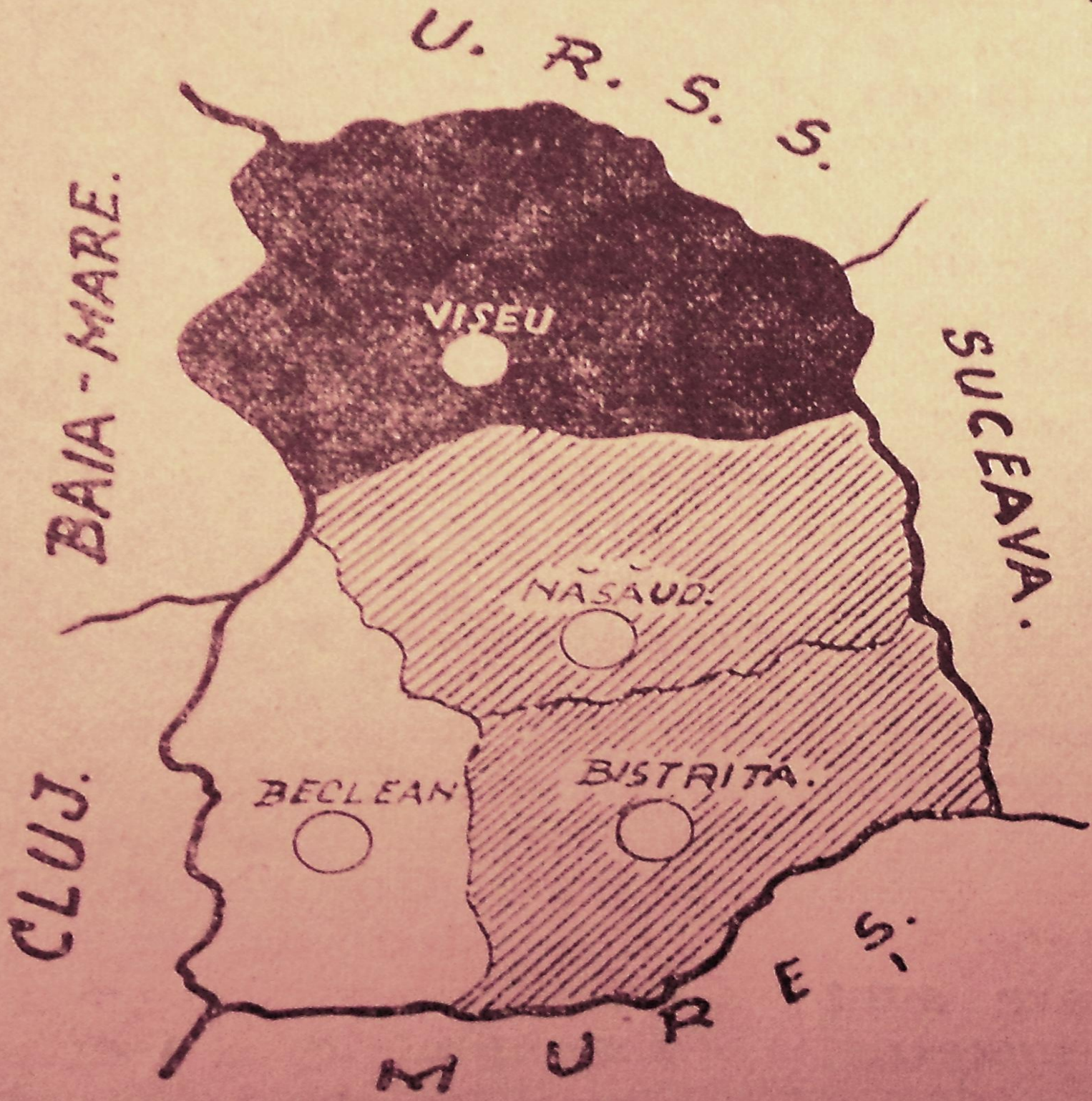
ALEXANDRU DĂRĂBAN, *Presa comunistă în Regiunea Rodna (1951-1952)*.....51

AUTORII.....57

CUPRINS.....59

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285 – 8229

ISSN-L 2285 - 8229

<https://biblioteca-digitala.ro>